

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Lisa
KINNITATUD
haridus- ja teadusministri käskkirjaga „Kiusamisvaba
haridustee kontseptsiooni kinnitamine“

KIUSAMISVABA HARIDUSTEE KONTSEPTSIOON

Tartu 2017

SISUKORD

1	Hea lasteaia ja kooli vundament on kokku lepitud väärtused ja turvalised suhted	3
2	Mis on kiusamine	5
3	Kiusamise mõju ja levik.....	5
4	Kiusamise ennetustöö keskmes on väärtused.....	7
5	Liikumine Kiusamisvaba Haridustee Eest	7
5.1	Kiusamisvaba haridustee väärtuspakkumine ja terviklahendus	8
5.2	Vastutuse jaotumine osapoolte vahel kontseptsiooni elluviimiseks.....	10
6	Kiusamise vähendamiseks vajalike edasiste tegevuste kava.....	11
7	Olemasolevate sekkumiste ülevaade	13
7.1	Tartu Ülikooli Eetikakeskus – Hea kooli mudel	13
7.2	Tartu Ülikooli Eetikakeskus – Väärtusarendusprogramm	17
7.3	Vaikuseminutid	22
7.4	SA Kiusamisvaba Kool - KiVa	24
7.5	Lastekaitse Liit – programm Kiusamisest Vabaks!.....	26
7.6	Tervisearenduse Instituut – käitumisoskuste mäng VEPA	29
7.7	Eesti Õpilasesinduste Liit – Salliv Kool.....	31
	Lisa 1 Kiusamisennetuse programmide rakendamise kulukus haridusasutusele	33
	Lisa 2 Programmide eesmärgid aastaks 2020	34
	Lisa 3 Liikumise liikmete tegevuskava	36
	Lisa 4 Liikumise Kiusamisvaba Haridustee liikmete lühitutvustus ja kontaktandmed.....	41

Sissejuhatus

Kiusamisvaba haridustee kontseptsiooni eesmärk on kirjeldada arusaamu ja lähenemisi, mis tagavad turvalise koolitee igale õpilasele. Kuidas kiusamisvaba haridusteed igas Eesti lasteaias ja koolis lastele kindlustada, on küsimus, millele on ühiselt viimaste aastate jooksul vastust otsinud mitmed organisatsioonid, kes turvalise koolikeskkonna kindlustamise eest hea seisavad. Haridus- ja Teadusministeeriumi eestvedamisel on koostöös valdkonnas tegutsevate asutustega ja organisatsioonidega sündinud kontseptsioon, kuidas võiks terviklik süsteem kiusamisvaba haridustee nimel anda tulemust, et iga Eesti laps võiks end lasteaias ja koolis hästi tunda. Käesolev kontseptsioon ei ole lõplik dokument. Tegemist on hetkel Eestis saadaolevate kiusamist vähendavate sekkumiste tutvustamise, kehtivate arusaamade ja põhimõtete kajastamise ning edasiste arendusvajaduste kaardistamisega.

1 HEA LASTEAIJA JA KOOLI VUNDAMENT ON KOKKU LEPITUD VÄÄRTUSED JA TURVALISED SUHTED

Koolieelse lasteasutuse seadus kohustab asutusesiseselt korraldama tööd nii, et kogu rühma töötaja jooksul on õppe- ja kasvatusalal töötav isik või õpetajat abistav töötaja sõimerühmas kuni seitsme lapse, liitrühmas kuni üheksa lapse, lasteaiarühmas kuni kümne lapse, sobitusrühmas kuni kaheksa lapse ning erirühmas sõltuvalt laste erivajadusest kahe kuni kuue lapse kohta.¹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on turvalise ja lapsesõbraliku õpi- ja arengukeskkonna tagamise vastutus nii koolipidajal kui ka koolil endal.² Kooli kohustused ja õigused turvalisuse tagamisel on detailsemalt kirjeldatud PGS §44. Kutseõppeasutuse seaduse³ §3 lg2 p7 kohaselt lasub kutseõppeasutusel kohustus tagada õppija vaimne ja füüsiline turvalisus ning tervise kaitse. Turvalise õppekeskkonna loomine ei ole seega mitte käesoleva kontseptsiooniga koolidele või nende pidajatele pandud ülesanne.

Selleks, et õppekeskkonnas oleks võimalik⁴ märgata iga õpilase individuaalseid tugevusi ja vajadusi⁵, tuleb lisaks tõhusale järelvalvele tagada eelnevalt iga lapse füüsiline ja vaimne heaolu ja turvalisus õppekeskkonnas. Õppimist ei saa toimuda, kui õpilane on mures oma vaimse või füüsilise turvalisuse pärast või on muul viisil ohustatud tema tervis. Turvalise koolikeskkonna loomine sõltub iga koolipere liikme tegevusest - neist sõltub, milline on kooli füüsiline ja vaimne keskkond, millised on aktsepteeritud käitumised ning oluliseks peetud väärtused.

Vaimse ja füüsilise turvalisuse tagamisel on oma roll süsteemsel väärtuskasvatusel ja väärtusarendusel. Riikliku või kooli õppekava sihiseadest lähtub kooli eesmärk - tagada

¹ Koolieelse lasteasutuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015022>

² Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122015015>

³ Kutseõppeasutuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072013001>

⁴ Elukestva õppe strateegia , <https://www.hm.ee/et/elukestva-oppe-strateegia-2020> (24.03.2016) lapse õiguste konventsioon, <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016> (24.03.2016)

⁵ Riiklike õppekavade üldosa, <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020> ja

<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021> elukestva õppe strateegia <https://www.hm.ee/et/elukestva-oppe-strateegia-2020>

õpilaste kasvamine loovateks, mitmekülgeteks isiksusteks, kes suudavad ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: perekonnas, tööl ja avalikus elus.

Et lapsed, lapsevanemad, õpetajad ja koolipersonal saaks kooli heaks nimetada, on oluline juhtida kooli väärtuspõhiselt ja teha järjepidevalt tööd nii õpilastele suunatud väärtuskasvatusega kui ka üldisema keskkonna loomisega, mis kannab kokkulepitud väärtusi ja võimaldab peegeldust hoiakute ning nende praktilises elus avaldumise üle. Hea kool eeldab füüsilise ja vaimse turvalisuse loomisel kõiki osapooli hõlmavat tööd kiusamise ennetamisel ja ettetulevate kiusamisjuhtumite lahendamisel. Eraldi tuleks rõhutada vaimse ja sotsiaalse turvalisuse olulisust, sest need on õppimise ja arengu eelduseks olevad nurgakivid, mis tagavad lapsele hea enesetunde ja terve ning tugeva isiksuse arengu.

Hea kooli üks osa on kooli füüsiline ja vaimne keskkond - kas õpilastele meeldib koolis käia, kui turvaline on kool, millised on kooli ja sealsete inimeste omavahelised suhted, kuidas tegeletakse kiusamisjuhtumite lahendamise ja ennetamisega⁶

Eesti elukestva õppe strateegia üldharidusprogrammi üheks oluliseks tegevussihiks on muuta Eesti haridusasutuste keskkond turvaliseks ja väärtuskeskseks. Tegevuse 1.3 (Õpikäsituse rakendamist toetavate koostöövormide loomine ja toetamine) alategevus 1.3.2. näeb turvalise ja väärtuskeskse õpikeskkonna tagamisel abistava poliitikatööriistana koolikiusamise ennetamise terviknägemuse loomist. Ka kutseharidusprogrammis rõhutatakse tähelepanu pööramist katkestamisohu tegurite ennetamisele ja varasele märkamisele (tegevus 1.2). Kaudselt täidavad turvalise ja väärtuskeskse koolikeskkonna kujundamist ka EÕS programmides kirjeldatud õppeasutuste hindamise, õpitulemuste välishindamise ja hindamispõhimõtete muutmise tegevused ning pädevate ja motiveeritud õpetajate ning haridusasutuste juhte toetavad tegevused.

Tervikliku ja süsteemse kiusuennetuse olulisust siseturvalisuse kindlustamisel ja vägivalla vähendamisel eesmärgistab ka Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020.

Vägivalla Ennetamise Strateegia alaeesmärk 1 rõhutab, et eraldi tähelepanu tuleb pöörata laste ja noorte vägivallaennetusele, sest paljud vägivallavormid on seotud õpilaste suhetega (koolikiusamine, kohtinguvägivald, seksuaalne ahistamine) nii kooli territooriumil kui ka mujal. Kuna suur osa laste ja noorte sotsiaalsest õppimisest toimub koolis, aitavad ennetustegevused kujundada laste ja noorte käitumist ja hoiakuid vägivallavabaks.

Lahendustegevustena näeb strateegia ette kahte tegutsemis-suunda:

1. Enesekohaste pädevuste, sotsiaalsete oskuste ja vägivallavabade konfliktilahendusoskuste arendamist. Teadmiste suurendamist vägivalla, isikupuutumuse ja soolise võrdõiguslikkuse kohta. Järjepidevalt laste e-turvalisuse teemaga tegelemine, et kaitsta lapsi ja noori netiohtude, sh küberkiusamise, e-vahendite abil toime pandud seksuaalse väärkohtlemise ja muu vägivalla eest.
2. Killustunud projektipõhise ennetustegevuste asemel tuleb seada eesmärgiks viia haridusasutustes ellu tõenduspõhiseid ennetusprogramme ja tagada häid tulemusi andvate programmide kasutamine üle Eesti, lõimides need võimaluse korral õppekavadesse ja

⁶ Sutrop, M., Harro-Loit, H., "Hea kooli mõõdupuud – miks ja kuidas?"

http://www.eetika.ee/sites/default/files/eetikakeskus/files/hea_kooli_moodupuud.pdf

õpetajakoolitusse. Suuremat tähelepanu tuleb pöörata kiusamisvaba haridustee tagamisele ja sellele, et ennetada vägivalda noorte omavahelistes suhetes.⁷

Abimehhanismiks riiklikes arengukavades kirjeldatud eesmärkide saavutamisel on lisaks õppekava-arendusele ka teadus- ja tõendus põhiste kiusamist ennetavate või väärtuskasvatusega tegelevate programmide rakendamine haridusasutustes. Sealjuures on oluline, et erinevad samale eesmärgile orienteeritud programmid oleksid koondunud ühise koordineerimise alla. See tagab piiratud ressursside maksimaalselt tõhusa kasutuse ning erinevate programmide sisulise, tervikliku koostöö. **Aastaks 2020 on eesmärk kõikidesse alusharidusasutustesse ning 90% põhikoolidesse ning vähemalt 30% kutsekoolidesse, kes viivad läbi kutsekeskharidusõpet viia sisse teadus- ja tõendus põhised kiusamisennetuse või väärtuskasvatuse programmid.**⁸

2 MIS ON KIUSAMINE

Kiusamist eristatakse teistest konfliktolukordadest selle järgi, et see on tahtlik ja korduv tegevus, millega pannakse kannatajat teadlikult ennast halvasti tundma ja kannatajal on raske end kaitsta. Kiusamisega soovitakse teist tahtlikult kahjustada, kasutades ära jõudude ebavõrdsust ja seda, et ohvril ei õnnestu end mingil põhjusel kaitsta. Kiusamine ei ole ühekordne tüli, arusaamatus, erimeelsus või kaklus. Kiusamine on enamasti seotud suhetega ja võib olla personaalne, nii füüsiline, sõnaline või ka virtuaalkanalite vahendusel toimuv käitumine. Näiteks on kiusamine korduvalt esinev löömine, tõukamine, togimine, vastu tahtmist kinni hoidmine, alandamine, mõnitamine, solvamine, narrimine, ignoreerimine, grupist välja arvamine, laimujuttude ning piinlike või halvustavate piltide, videote ja veebipostituste levitamine jms. Kiusuennetusmetoodika nurgakiviks (lähemalt osas IV) on järjepidevalt tähelepanu pööramine sellele, et töö on suunatud tervele laste kollektiivile. Tuleb lähtuda sellest, et kiusamist ei tohi lahendada kui indiviidi probleemi – tegemist on arengulise nähtusega, kus püütakse kellegi halvustamise või kahjustamise abil luua ettekujutust enda üleolekust, paremusest või ka nn aktsepteeritute gruppi kuuluvusest. Kiusamine on tihti grupifenomen. Tõrjumine võib toimuda üksikisikute vahel, sh õpilase ja õpetaja vahel, kuid kiusamise puhul toimub see grupis, kus mitmel osalisel on suuremal või vähemal määral nähtav roll. Seetõttu on oluline kiusamist ennetada ja kiusujuhtumeid lahendada tervet laste- või noorterühma kaasavalt, võtta probleemi lahendamisse kaasa kiusajale ja ohvri kõrval nii kiusaja poolehoidjad, ohvri kaitsjad kui ka passiivsed, kaudse tahtlusega olukorda möönvad pealtvaatajad.

3 KIUSAMISE MÕJU JA LEVIK

⁷ Vägivalla Ennetamise strateegia aastateks 2015 – 2020

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/ves_2015-2020_1.pdf

⁸ Eesti elukestva õppe strateegia Üldharidusprogramm ning kutseharidusprogramm

https://www.hm.ee/sites/default/files/ministri_kaskkiri_uldharidusprogramm_2015-2018.pdf

Teaduslikult on tõestatud, et **kiusamise tagajärjed on sügavad ja pikaajalised**. Kiusamine mõjutab nii kiusamise ohvri kui ka kiusaja rollis olijat, samuti pealtnägijaid ja on **nii isiksusliku arengu kui ka ühiskonna tervise jaoks olulise negatiivse mõjuga protsess**.

- Kiusamise tagajärjel kahjustub ohvrite vaimne ja sotsiaalne tervis (*Arseneault, Bowes & Shakoor, 2009; Hawker & Boulton, 2000*⁹);
- Langeb ohvrite akadeemiline edukus ning suureneb koolist välja langemise risk (nt *Nakamoto & Schwartz, 2010*¹⁰);
- Kiusajatel on nooruki- ja täiskasvanueas ligi neli korda suurem kuriteo sooritamise risk (*Olweus, 2013*¹¹);
- Kiusamist pealtnägevatel õpilastel on võrreldes kiusuga mitte kokkupuutunud eakaaslastega täheldatud kõrgemat ärevuse ja depressiivsuse taset, aga ka suuremat vaenulikkust ja uimastite tarbimise riski (Rivers, Poteat, Noret, & Ashurst, 2009)¹²).
- Kiusamise tagajärjed koormavad ühiskonda - nii endised ohvrid kui kiusajad on sageli tervishoiu ja sotsiaalabi süsteemides „ületarbijad“ (Sourander jt, 2007)¹³

Ehkki Eesti lasteaiad ja koolid tegutsevad heas usus ja pingutavad igaüks oma prima äranägemise järgi, on raske väita, et viimase kümne aasta jooksul oleks kiusamise vähendamise osas olulist muutust saavutatud. Erinevate uuringute kohaselt on Eestis kiusamine jätkuvalt tõsine probleem.

- HBSC 2014: kiusamise all kannatas ligi **viieandik** 11-15-aastastest õpilastest.
- Praxis (2012): **ligi pooled** õpilastest on kogenud kiusamist, **7%** kannatab pidevalt.
- EU Kids Online (2010): **40%** 9-16-aastastest lastest on kogenud küberkiusamist.
- Laste hälbiva käitumise uuring (ISR-3, 2014): **22%** 13-16-aastastest on kiusamise ohvrid.
- SA Kiusamisvaba kool (KiVa) pilootaasta mõju-uuring 2013/2014: **21,5%** 6-12-aastastest kannatavad kiusamise all.
- 2015. aasta Politsei ja Piirvalveameti tellitud riskikäitumise uuringu¹⁴ andmetel on koolides võrreldes varasemate uuringutega vähenenud kõikide uuritavate koolikiusamisilmingute esinemissagedus, kuid kiusava käitumise ulatus on jätkuvalt murettekitav sõltumata trendi võimalikust püsivusest järgnevatel uuringutes.
- Tartu Ülikooli poolt 2012 läbiviidud uuringus „Õpingute katkestamise põhjused kutseõppes“ markeerib, et mitmetest katkestanute ja katkestamisohus olijatega tehtud intervjuudest selgusid väga murettekitavad koolikiusamise juhtumid, mis muuhulgas hõlmasid õpetaja poolset kiusamist õpilase suhtes. Nii noorte omavaheline kui õpetaja poolne koolikiusamine on üks väga olulistest põhjustest, mis tekitavad puudumisi ning õppevõlgnevusi. Samuti minnakse kodust kaugemasse kutsekooli õppima põhjusel, et endised klassi- ja koolikaaslased on intervjueritavaid kiusanud¹⁵.

⁹ Arseneault, L., Bowes, L., & Shakoor, S. (2010). Bullying victimization in youths and mental health problems: 'Much ado about nothing'?. *Psychological medicine*, 40(05), 717-729.

¹⁰ Nakamoto, J., & Schwartz, D. (2010). Is peer victimization associated with academic achievement? A Meta-analytic review. *Social Development*, 19(2), 221-242.

¹¹ Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual review of clinical psychology*, 9, 751-780.

¹² Rivers, I., Poteat, V. P., Noret, N., & Ashurst, N. (2009). Observing bullying at school: The mental health implications of witness status. *School Psychology Quarterly*, 24(4), 211.

¹³ Sourander, A., Jensen, P., Rönning, J. A., Niemelä, S., Helenius, H., Sillanmäki, L., ... & Almqvist, F. (2007). What is the early adulthood outcome of boys who bully or are bullied in childhood? The Finnish "From a Boy to a Man" study. *Pediatrics*, 120(2), 397-404.

¹⁴ Avaliku arvamuse ja riskikäitumise uuring 2015, Turu-uuringute AS, <https://www.politsei.ee/dotAsset/601068.pdf>

¹⁵ https://www.hm.ee/sites/default/files/opingute_katkestamise_pohjused_kutseoppes.pdf

4 KIUSAMISE ENNETUSTÖÖ KESKMES ON VÄÄRTUSED

Kiusamise ennetamiseks ja peatamiseks jääb intuiitiivsest ja ebaregulaarsest tegutsemisest väheks. Maailmas on välja töötatud rohkelt kiusamisvastaseid programme, kuid nende tõhusus on üsna ebahütlane (Merrell, Gueldner, Ross & Isava, 2008; Farrington & Ttofi, 2009). Paremat tulemust on saavutanud **väärtus- ja tõenduspõhised, kogu kooli hõlmavad praktikad, milles sisalduvad nii ennetuseks kui ka juhtumite lahendamiseks vajalikud tööriistad ja mis tuginevad väärtuste kujundamisele**. Ehk teisisõnu – tõhus kiusamise ennetustöö on rajatud **lastes järgmise nelja põhiväärtuse¹⁶ kujundamisele** eakohaste rühmavestluste, mängude ja tegevuste kaudu:

- **Sallivus** - näha ja aktsepteerida laste seas esinevaid erinevusi, kohelda kõiki võrdselt ning individuaalseid erisusi väärtustades;
- **Austus** - austada teisi lapsi ja täiskasvanuid, olla hea kaaslane kõikidele, väärtustada erinevusi ja erinevaid isiksusi;
- **Hoolivus** - väljendada huvi, empaatiat, hoolivust, heatahtlikkust ja abivalmidust teiste laste suhtes;
- **Julgus** - öelda vajalikus kohas konformsust eirates „aitab“, tõmmata piirid, olla julge ja hea kaaslane, kes reageerib ebaõiglusele ja kaitseb kaaslast.

Need neli väärtust aitavad **tähtsustada kõrvalseisjate rolli – kiusamine lõpeb, kui kiusajal ei ole pealtvaatajaid, publikut, kes annaks kiusajale otsest või passiivset tagasisidet kiusamisega saavutatud üleolekust või paremusest. Väärtuste ja hoiakute kujundamise kõrval on teisel kohal ettetulevate juhtumite tõhus lahendamine ja kolmandaks läbivalt tauniv suhtumine mistahes kiusamisse kogu koolielus.**

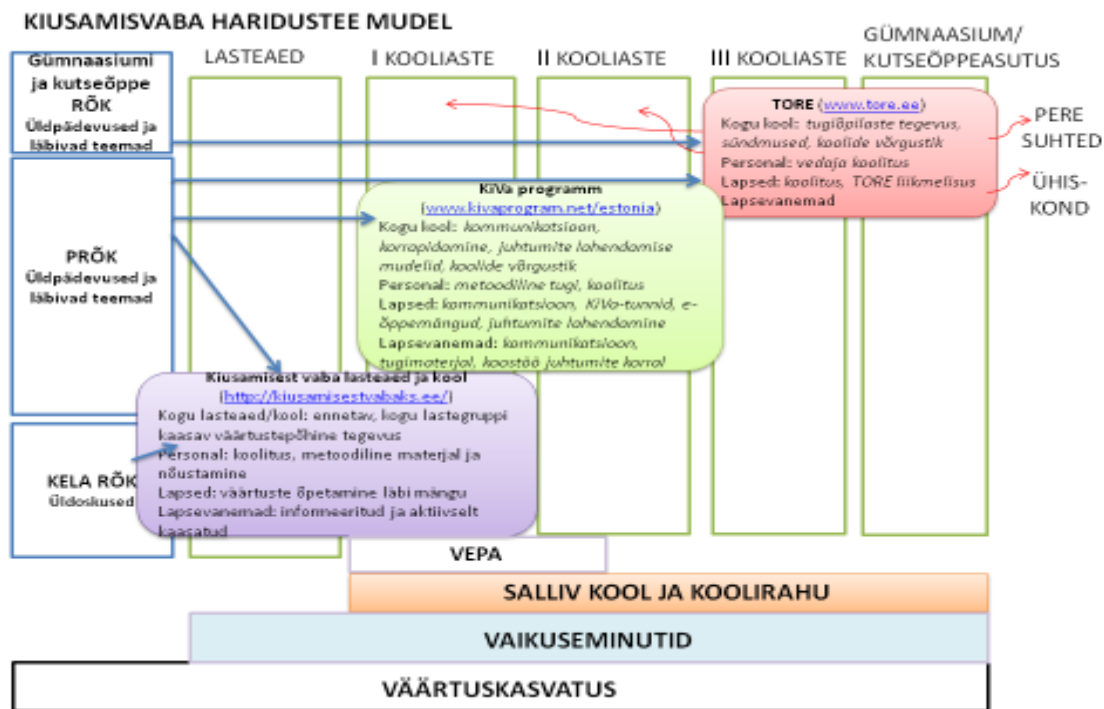
5 LIIKUMINE KIUSAMISVABA HARIDUSTEE EEST

2014. aasta kevadel alustasid koostööd neli organisatsiooni – Tartu Ülikooli eetikakeskus, MTÜ Lastekaitse Liit, SA Kiusamisvaba Kool ja MTÜ Noorteühing TORE. 2015. aasta jooksul liitusid liikumisega ka Vaikuseminutid, Tervise Arengu Instituut (VEPA Käitumisoskuste Mängu programm) ja Eesti Õpilasesinduste Liit projektiga “Salliv kool” (EÕEL). Toetajaliikmetena on liikumise tegevustesse algusest peale kaasatud Haridus- ja teadusministeerium ning Õiguskantsleri kantselei. Kõiki liikumise liikmeid ühendab soov seista hea väärtuspõhise õppeasutuse eest, uskudes, et hea lasteaia ja kooli tunnuseks on turvalised suhted ja kiusamisvaba keskkond.

Tartu Ülikooli eetikakeskus teeb tööd Eesti lasteaegade ja koolide väärtusarendusega, pakkudes väärtuskasvatuse alast teadmist ja toetust õpetajatele ning lasteaia- ja koolijuhtidele. Ennetustöökäsi loodud programmid on saanud inspiratsiooni ja toetust Põhjamaadest. MTÜ Lastekaitse Liidu Taani taustaga metoodika “Kiusamisest vabaks!” (projekt „Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“), SA Kiusamisvaba Kool Soome Turu Ülikoolis välja töötatud programm Kiusamisvaba Kool (KiVa) ja TORE noorteühing pakuvad Eesti lasteasutustele ja koolidele eri kooliastmetel ennetustöökäsi ja juhtumite lahendamiseks praktilisi tööriistu.

¹⁶ MTÜ Lastekaitse Liidu eestveetava metoodika “Kiusamisest vabaks!” alusväärtused, millest lähtuvad kõik Kiusamisvaba Haridustee Liikumise osapooled.

Vaikuseminutid kasvatavad kõrgelt tunnustatud *mindfulness*-tüüpi harjutustega laste enesekohaseid võimeid ja oskusi nagu keskendumine, eneseteadlikkus, heasoovlikkus ja märkamisvõime. Käitumisoskuste mängu näol on tegu ühe maailma tunnustatuima universaalse ennetusmeetmega paljude erinevate riskide ennetamiseks nagu koolist väljalangemine, õpimotivatsiooni langus, käitumuslikud probleemid, alkoholi- ning uimastiprobleemid ja palju muud. Kõik mainitud ennetustööd tegevad organisatsioonid toetavad lasteasutuste ja eri kooliastmete, õppekavade elluviimist, eelkõige keskendudes enesemääratlusele, sotsiaalsele, väärtus-, suhtlemis- ning ettevõtluspädevusele; läbivatest temadest leiavad käsitlemist kodanikualgatus ja ettevõtlikkus, kultuuriline identiteet, teabekeskond, tervis ja ohutus, väärtused ja kõlblus.

5.1 Kiusamisvaba haridustee väärtuspakkumine ja terviklahendus

Lasteaia- ja kooliterviklik ennetus vähendab ohvrite hulka. Eri riikide kogemus ja teadusala töö kinnitab, et lasteasutuse ja kooli terviklik lähenemine on ainus võimalus kiusamisest vabanemiseks. Sama kinnitavad ka hiljuti Eestis läbi viidud uuringud.

SA Kiusamisvaba Kool esitles 2014. aasta novembris Tartus toimunud teaduskonverentsil „Teadusest praktikasse“ Kiusamisvaba Kooli (KiVa) programmi mõju-uuringu tulemusi. SA Kiusamisvaba Kool tõi Eestisse maailmas tunnustust saanud Kiusamisvaba Kooli (KiVa) programmi, mis põhineb teaduslikul uurimistööl ja praktilisel kogemusel. 2013/2014.õppeaasta uuringule vastas sügisel üle 5000 õpilase 2.–6.klassidest ning kevadel läbi viidud kordusküsitluse puhul lisandus neile ka ligi 1000 1.klassi õpilast samadest koolidest; kokku osales programmi katsetamise uuringus ligi 6000 last.

Uuringust järeldub, et Eesti oludele kohandatud kooliterviklikku tõenduspõhist kiusamisvastast programmi kasutades on võimalik juba ühe õppeaasta jooksul kiusamise ohvrite hulka oluliselt vähendada. Pilootaasta jooksul andis Eestis kohandatud KiVa programmi kasutamine 20 koolis olulise kiusamise ohvrite vähenemise, võrreldes tavapärase

tegutsemisega 19 kontrollkoolis, kusjuures vähenemine oli suurem just II kooliastmes. Kiusajate hulga keskmistes küll olulist vähenemist ei toimunud. Kui oleks võimalik kasutusele võtta ka selle seni rahastuse piiratuse tõttu kohandamata osad, võiks programm anda veel parema tulemuse, tuues mh kaasa kiusajate hulga languse.

MTÜ Lastekaitse Liidu projekti "Kiusamisest vaba lasteaed ja kool" 2014-2016 läbi viidud ning enne-pärast uuringudisaini kasutatud tulemusuuringud kinnitavad metoodika "Kiusamisest vabaks!" toimivust. Metoodika praktiseerimise ajal lasteasutuses alanes kiusamise esinemine ja kasvas laste hoolivus ja tähelepanelikkus üksteise suhtes, lapsed õppisid sotsiaalseid olukordi teadlikumalt mõtestama, emotsioone ära tundma ja oma empaatiat väljendama, tõusis laste julgus ja aktiivsus kiusamisele vahele astuda.

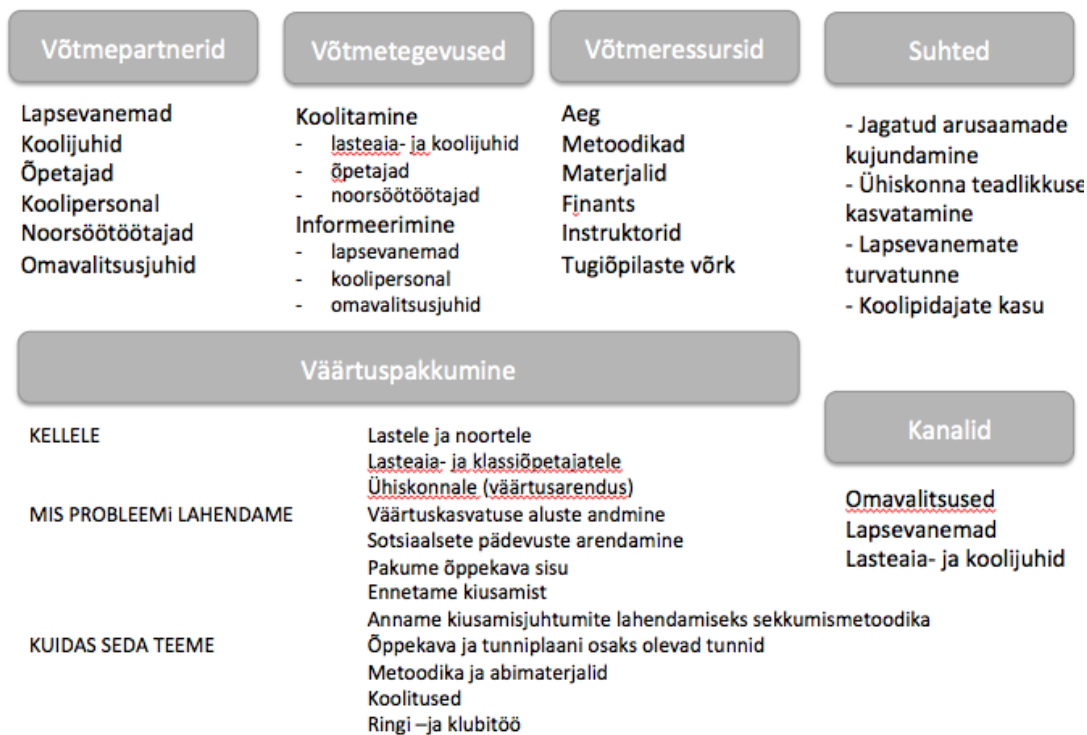
Õpetajate huvi Vaikuseminutite tähelepanu ja meelerahu harjutusi kasutada on olnud märkimisväärne ning meetodi levik kiire. Selgelt positiivseid tulemusi näitas esimene põhjalik tagasisideküsitlus, millele vastanud õpetajad tegid harjutusi rohkem kui 3500 lapsega. Valdav enamus märkas mõju laste rõõmsusele, püsivusele, keskendumisele, rahunemisele, empaatialle, tähelepanelikkusele, enesekontrollile, konfliktsusele ja toimetulekule pingeolukordades. Vastustest tulid välja nn doosi efektid. Mida tihedamalt ja kauem oli vastamise hetkeks lastega harjutusi tehtud, seda tugevamaks hindas õpetaja harjutuste mõju. Sarnaseid mõjusid on sama tüüpi harjutuste kasutamisel märgatud ka teiste riikide kogemuses ja ka väljaspool formaalharidust sh ka täiskasvanute ja riskirühmade puhul.

Liikumise liikmed löid ühiselt idee elujõulise mudeli loomiseks, et kiusamist ennetav ja lahendav tõenduspõhine programm jõuaks kõigisse Eesti lasteasutustesse ja koolidesse.

Liikumise eesmärk on aastaks 2020 saavutada, et:

- hea lasteasutuse ja kooli kvaliteedimärk on kasutusesolev, kõiki vanuse- ja kooliastmeid hõlmav kiusamise ennetamise ja sekkumiste ehk juhtumite lahendamise süsteem;
- lasteasutustele ja koolidele pakutakse ühise kommunikatsiooniplaaniga programme, mis on tõenduspõhised ja lähtuvad väärtuspõhise lasteaia ja kooli prioriteetidest;
- kiusamise ennetamise ja juhtumitesse sekkumise metoodika on lasteaia- ja kooliõpetajate tasemehariduse õppe osa;
- ennetusprogrammide kasutamist rahastab õppeasutuse turvalisuse peamine vastutaja ehk pidaja;
- ennetusprogrammide arendamist ja mõju hindamist rahastab haridus- ja teadusministeerium või selle rakendusüksus.

Kiusuennetuse terviklähenemise ellu viimise kasu kogevad esmalt lapsed ja noored, kiusamise sagedus ja esinemine väheneb ning koolipidajad ja lasteaia- ning klassiõpetajad saavad kasutusse tervikliku süsteemi, kuidas teadlikult kiusuennetustööd teha ja ettetulevaid juhtumeid lahendada.

Kiusamisvaba haridustee liikumise liikmete pakutav jaotub üldjoontes kolme rühma:

- üldharivad, riiklike õppekavade laiemaid eesmärke ning üldpädevuste saavutamist ja väärtuste kujundamist toetavad tegevused;
- teavitusinitsiatiivid, mille kesksed tegevused on suunatud sallivuse ja vastastikkuse austuse ning ennekõike kiusamiskäitumisega kaasnevate kahjude teadvustamise ja individuaalse sekkumisjulguse suurendamisele;
- erinevate organisatsioonide opereeritavad sekkumisprogrammid, mis on kas teadusarenduse vm tegevuse käigus disainitud konkreetselt kiusamiskäitumise mõjutamiseks ning milliste puhul on seatud tõenduspõhisuse standardid¹⁷ neljas valdkonnas (spetsiifilisus ja teoreetiline alus, hindamise kvaliteet, tõendatud mõjud ja süsteemivalmidus). Siin rühmas lähtutakse programmide tasemete määratlemisel tõenduspõhisuse tunnustele vastamise määra tasemetest, mis saavad koostatud sarnaselt Blueprints, C4EO, Clearinghouse ja/või Crime Solutionsi pakutud skaaladele. Viimastele mittevastamisel lähtutakse liikumise liikmestaatuse saamiseks programmi potentsiaalset neid kriteeriumid nähtavas tulevikus minimaalsel tasemel täita.

5.2 Vastutuse jaotumine osapoolte vahel kontseptsiooni elluviimiseks

Kontseptsiooni rakendamiseks on Kiusamisvaba Haridustee Liikumise liikmed leppinud kokku vastutuse piirid, mis aitavad aastaks 2020 saavutada tulemust, kus kõigis lasteaedades, 90% üldhariduskoolidest ja 30% kutseõppeasutustest on rakendunud vähemalt üks kiusamisennetusprogramm.

¹⁷ SRU (2013). The 'What Works' Standards of Evidence. <http://investinginchildren.eu/standards-evidence>

- Haridus- ja teadusministeeriumi vastutuseks on baasrahastuse osaline või täielik tagamine või selle taotlemise toetamine liikumisega liitunud ja kokkulepitud kvaliteedinõuetele vastavate programmide mõju-uuringuteks, arendamiseks ja kättesaadavuse tagamiseks ja soodustamiseks; regulatsiooni muutmisel liikumise eesmärkidega arvestamine; haridusasutuste ja avalikkuse teavitamine teema olulisusest, liikumise kommunikatsiooni ja turundussõnumite võimendamine.
- Lasteasutuse- või koolipidaja vastutuseks on asutuses vaimse ja füüsilise turvalisuse tagamiseks ehk turvalise õppekeskkonna loomiseks eelduste sh ressursi tagamine asutustele.
- Programmide pakkujad ehk liikumise liikmed tagavad kvaliteedi tagamiseks vajalike nn tsunfireeglite kehtestamise ja järgimine kvaliteedinõuete osas, ühise kommunikatsiooni ja turundustegevused, arendustegevuste elluviimise ja programmide pideva kaasajastamise uurimistulemustest lähtuvalt; pakkumisvõime hoidmise ja suurendamine kuni seatud eesmärkide täitmiseni.
- Haridusasutusel on võimalik teha valik programmide osas, asutusesisete regulatsioonide ja praktikate kooskõlla viimine kiusamisennetuseks vajalike väärtuste ja tegevuste osas, kiusamisega tegelemise osas ressursijaotuse ehk prioriteetsuse määratlemine, sisuline ja vahetu vastutus turvalise õppekeskkonna tagamise eest ja süsteemse kiusamisennetuse rakendamise eest.

6 KIUSAMISE VÄHENDAMISEKS VAJALIKE EDASISTE TEGEVUSTE KAVA

Käeoleva kontseptsiooni eelnõu kooskõlastamise käigus ning koostamise ajal peetud aruteludest on ilmnunud mitmeid ajamahukaid ja laiemat arutelu ning kokkuleppeid nõudvaid tegevusi. Nende teemade lahendamine aitaks tänase olukorra kaardistamiselt ja teemakäsitluse kohaste lähenemiste kirjeldustelt liikuda kvalitatiivselt järgmisele tasemele. Lähiajal püütakse leida lahendused ja/või kokkulepped järgmistes teemades ning millede saavutamisel täiendatakse kontseptsiooni:

- Kiusamisvaba haridustee liikumise võrgustiku laiendamine ja võimalik liitumine mh tervisedendavate koolide võrguga;
- Sihtrühma laiendamine sh eesti keelest erineva õppekeelega koolidesse, ulatuslikum kutseõppeasutustesse levik ning sihtrühmana avardamine lastevanemate ja õpetajate näol;
- Kiusamise erivormi ehk küberkiusamise sekkumisvõimekuse avardamine;
- Kiusamise ennetamise ja sellesse sekkumisse sobilike programmide ja muude tegevuste samaaegne rakendatavus ja üleminekutega seotud probleemid;
- Kiusamissekkumise leviku suurendamine mh läbi koolipidajate ja koolide jaoks teema prioriteetsuse suurendamine;
- Õpetajate taseme- ja täiendkoolituses suhtlemise ja konfliktilahendusoskustega seotud pädevuste arendamine;
- Kiusamisvaba haridustee liikumise liikmete suurendamine ja liitumise tingimuste väljatöötamine sh mõjuga seotud kvaliteedinõuete loomine;
- Programmide ja muude sekkumiste rakendamise tulemuslikkuse ehk kiusamise leviku muutuste mõõtmine tsentraliseeritult sh välishindamissüsteemi või uuringute abiga;
- Kiusamisprogrammide ja muude kiusamise vähenemisse suunatud sekkumiste rahastamise- ja/või toetusmudeli väljatöötamine, mis tagaks programmioperaatorite võimekuse pakkuda püsiva kvaliteediga sekkumisi.

7 OLEMASOLEVATE SEKKUMISTE ÜLEVAADE

7.1 Tartu Ülikooli Eetikakeskus – Hea kooli mudel

PROGRAMMI NIMI: HEA KOOLI MUDEL			
<p>Programmi arendaja: Hea kooli mudeli väljatöötamisele keskendunud ümarlaudades on lisaks Tartu Ülikooli eetikakeskuse töögrupile osalenud 87 eksperti, kelle seas on haridusteadlasi, koolijuhte, õpetajaid, erinevate erialaliitude esindajaid, ministeeriumi ametnike ja omavalitsuste esindajaid. (allikas: http://www.eetika.ee/et/hea-kool/kust-sai-hea-kool-alguse)</p> <p>Programmi koordinaator Eestis: Tartu Ülikooli eetikakeskus</p> <p>Peamised teoreetilised alused:</p> <p>Hea kooli mudeli taustaks on Eesti haridusstrateegia 2012-2020 - mudeli loomise idee tekkis haridusstrateegia ettevalmistamise käigus. Hea kooli projekt tugineb haridusstrateegia esimesele punktile, milleks on liikumine arengut ja koostööd toetava kooli ja lasteaia poole. (allikas: http://www.eetika.ee/et/hea-kool/kust-sai-hea-kool-alguse). „Hea kool“ on antud juhul katustermin, hõlmates enda all nii lasteaeda kui kooli. Hea kooli mudel toetub Canterbury Christ Church University mudelile Quality in Study Support (https://www.canterbury.ac.uk/education/our-work/research-knowledge-exchange/quality-in-extended-learning/quality-award-schemes/study-support/recognition-scheme.aspx), mille alusel analüüsib kool indikaatorite järgi enda õppekvaliteeti.</p>			
SISEND	KOMPONENDID	VÄLJUNDID JA TULEMUSED	SEOSSED RIIKLIKE DOKUMENTIDEGA
<p>1. Eneseanalüüs, mis lähtub hea kooli aspektidest.</p> <p>Kooli eneseanalüüsi eesmärgiks on:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arendada koolide eneseanalüüsi võimekust. • Arendada koolide väärtusarenduslikku pädevust. • Koguda, levitada ja tunnustada koolide häid kogemusi ja praktikaid. 	<p>1. Eneseanalüüs, mis lähtub hea kooli aspektidest.</p> <p>Hea kooli mudeli eesmärk on sõnastada, mis iseloomustab head kooli, ning leida tunnused, mis näitavad hea kooli aspektidega tegelemist. Kuigi fookus on seatud hindamise-küsimusele, sisaldab see endas ka küsimusi: milline on hea kool? Mille järgi me saame aru, et tegemist on hea kooliga? Neile küsimustele vastamise ning ühise kokkuleppimise järel on võimalik sõnastada, kuidas tuleks hea kooli tööd hinnata ning tunnustada. Hea kooli aspektid, mida koolid kasutavad eneseanalüüsi kirjutamiseks: www.eetika.ee/et/hea-kool-lasteaed/hea-kooli-aspektid</p>	<p>Oodatavad tulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paraneb koolide eneseanalüüsi võimekus. • Areneb koolide väärtusarenduslik pädevus. • Koolide head kogemused ja 	<p>Eesti haridusstrateegia 2012-2020, Põhikooli RÕK, Gümnaasiumi RÕK, Riiklik programm „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009-2013 jätkuprogramm 2015-2020“</p>

<p>2. Kirjalik tagasiside ning kohtvisiit eneseanalüüsi täiendamiseks. Kooli eneseanalüüsile annavad kirjaliku tagasiside Tartu Ülikooli eetikakeskuse koolitajad, kes juhitavad tähelepanu analüüsi sisulisele täiendamisele, andmekogumisele ning kitsaskohtadele. Kirjalikule tagasisidele järgneb koolitaja ja eetikakeskuse meeskonna liikme kohtvisiit kooli, mille eesmärgiks koolipere ja juhtkonna edasisidestamine – millised on need väärtused, hoiakud ja tegevused, mis toetavad analüüsis väljatoodud tugevuste ja arenguvajaduste toetamist?</p> <p>3. Hea kooli ümarlaud koostöövõrgustiku koolidele. Analüüsiprotsessi jooksul toimub Hea kooli ümarlaud, kus kohtuvad konkursil osalevate koolide esindajad.</p> <p>4. Kriitilise sõbra programm. Kriitilise sõbra eesmärgiks on abistada koolil analüüsida oma tegevust ja arendada välja oma tugevusi.</p>	<p>2. Hea kooli konkursil osalemine ja koolide tunnustamine. Hea kooli eneseanalüüsid osalevad iga-aastasel Hea kooli konkursil. Eneseanalüüsi kirjutamise protsess toimub kahes jaos. Pärast esialgse analüüsi esitamist tagasisidestavad Tartu Ülikooli eetikakeskuse koolitajad konkursitöid kirjalikult. Kirjalikule tagasisidele järgneb kohtvisiit analüüsiprotsessis osalevasse kooli. Pärast seda täiendab kool oma eneseanalüüsi ning esitab Tartu Ülikooli eetikakeskusele lõpliku töö: http://www.eetika.ee/et/sundmused/konkursid Konkursil osalevad koolid kandideerivad tiitlile „Hea kooli rajaleidja“. Koolid, kes tagasiside põhjal oma tööd edasi arendavad, kandideerivad lisaks tiitlitele “Hea kooli edendaja” ja “Väärtuskasvatuse kool”. http://www.eetika.ee/et/hea-kool/hea-kooli-tunnustamine</p> <p>3. Hea kooli ümarlaud koostöövõrgustiku koolidele. Hea kooli ümarlauda eesmärgiks on hea kooli parimate praktikate tutvustamine (eelmistel aastatel tunnustuse pälvinud väärtuskasvatuse koolid), tõenduspõhise andmestiku kogumise ja andmeanalüüsi toetamine koolides (Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut) ning hea kooli analüüsi tagasisidestamine konkursil osalevate koolide poolt (Tartu Ülikooli eetikakeskuse koolitaja).</p> <p>4. Kriitilise sõbra programm. Kriitiline sõber tuleb koolile ja lasteaiale appi. Temaga koostöös seab kool eesmärgi, mida kriitiline sõber aitab</p>	<p>praktikad on levinud koostöövõrgustiku sees ja veebis.</p>	
---	--	---	--

<p>5. Hea kooli käsiraamat ja heade praktikate andmebaas. Hea kooli käsiraamatu eesmärgiks on hea kooli ja selle osiste (hea juhtimine, hea õpetamine ja kasvatus töö, hea koolikeskkond, hea koostöö ja suhted) toetamine. Heade praktikate andmebaas on hea kooli käsiraamatu juurde loodav andmebaas, mis koondab endasse häid ja praktilisi näiteid hea kooli kujundamise toetamiseks.</p> <p>6. Väärtuskasvatuse koolitus kooliperele. Tartu Ülikooli eetikakeskuse koolitajate koolitus tervele kooliperele, mille eesmärgiks on ühine väärtusrefleksioon.</p>	<p>ellu viia. Selle tegemiseks vaatleb kriitiline sõber koolikeskkonda, tunde ja vahetundi, koolipere suhtlemist ja dokumentatsiooni ning annab nõu, konsulteerib. Kriitiline sõber seab koos kooliga fookused, millega vaatlusel tegeleda. Kriitiline sõber annab vaatlusele järevalt tagasisidet kolmel tasandil: tagasisidestaval vestlusel koolipere esindajatega, kirjaliku sisuanalüüsi teel koolipere esindajatele, visiidi ametliku kokkuvõttena koolipere esindajatele ja Tartu Ülikooli eetikakeskuse koordineerivale partnerile. http://opleht.ee/23457-kriitiline-sober-tuleb-appi/</p> <p>5. Hea kooli käsiraamat ja heade praktikate andmebaas. Tartu Ülikooli eetikakeskus andis koostöös ekspertide ja praktikutega (66 kooli esindajad) välja “Hea kooli käsiraamatu”. Käsiraamatu eesmärgiks on hea kooli mõiste avamine erinevatest vaatenurkadest (Milline on hea koolijuht? Hea õpetaja? Hea õpikeskkond? Mis on lapsevanema roll lapse toetamisel? Jne) ning hea kooli kujunemisprotsessi toetamine. Iga peatüki lõpus on lugejale esitatud ka täiendavaid küsimusi, millele lugeja saab oma tööd analüüsides toetuda. Hea kooli käsiraamatu peatükkidele lisatakse osapoolte täiendused iga valdkonna parimatest praktikatest. http://www.eetika.ee/et/hea-kooli-kasiraamat</p> <p>6. Väärtuskasvatuse koolitus kooliperele. Tartu Ülikooli eetikakeskus pakub kooliperele ühepäevast väärtuskasvatuse koolitust, mis koosneb väärtustega tegelemise teoreetilistest ja praktilistest alustest, väärtuskonflikte kirjeldavate mängusituatsioonide lahendamisest ning ühisest väärtusrefleksioonist. Koolipere koolitusi viivad läbi eetikakeskuse väärtuskasvatuse koolitajad, kes</p>		
--	--	--	--

	<p>eesmärgistavad koolituse koostöös kooli juhtkonnaga. Koolitusel osalejad saavad koolitusel osalemise eest Tartu Ülikooli koolitustunnistuse. Koolipere koolituse osad:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Väärtusselitus: millised on kooli ja meeskonnaliikmete väärtused ning kuidas koolikeskkonnas väärtusi kujundada? 2. Väärtuste mängu mängimine: õpetajatele mõeldud “Väärtuste mäng”, milles lahendatakse väärtuskonfliktidele toetuvaid juhtumeid. 3. Tagasiside ja refleksioon meeskonnaliikmete poolt. 		
--	---	--	--

7.2 Tartu Ülikooli Eetikakeskus – Väärtusarendusprogramm

PROGRAMMI NIMI: VÄÄRTUSKASVATUSE MUDEL			
Programmi arendaja: Tartu Ülikooli eetikakeskus			
Programmi koordinaator Eestis: Tartu Ülikooli eetikakeskus			
Peamised teoreetilised alused:			
Väärtuskasvatuse kool toetub Haridus-ja Teadusministeeriumi kinnitatud programmis „Eesti ühiskonna väärtusarendus: 2009–2013” ja programmi jätkuprogrammi „Eesti ühiskonna väärtusarendus: 2015–2020” kokkulepitud strateegilistele tegevustele ja eesmärkidele.			
SISEND	KOMPONENDID	VÄLJUNDID TULEMUS	JA SEOSD RIIKLIKE DOKUMENTIDEGA
<p>1. Väärtusmetoodilised vahendid õpetajale.</p> <p>1.1 “Väärtuste mäng” õpetajatele</p> <p>Õpetajate väärtusmängu eesmärgiks on:</p> <ul style="list-style-type: none"> - teadvustada paremini õpetaja rolli ja vastutust väärtuskasvatuse aspektist lähtudes - toetada väärtusselitust - edendada 	<p>1. Väärtusmetoodilised vahendid õpetajale.</p> <p>1.1 “Väärtuste mäng” õpetajatele</p> <p>Õpetajate väärtusmängu eesmärgiks on toetada õpetajat tulemuslikus väärtusarenduses. Õpetajatele mõeldud väärtusmängu töötas välja eetikakeskuse töögrupp ja Implement Inscape OÜ. Mängus lahendavad õpetajad erinevaid koolieluga seotud väärtuskonflikte sisaldavaid situatsioone. See abivahend aitab õpetajal pidada väärtushinnangute alaseid dialooge, samuti aitab mäng esile tuua igapäevastes olukordades rakendatavaid käitumisviise ja nende tagajärgi.</p> <p>http://www.eetika.ee/et/arendus/koolitus/mang</p> <p>1.2 Õpilaste mäng “Väärtuste avastajad”</p> <p>Õpilastele mõeldud mäng “Väärtuste avastajad” on eetikakeskuse metoodiline vahend õpetajale. Mängu eesmärgiks on toetada väärtusarutelude läbiviimist klassiruumis. Mängus käsitletakse</p>	<p>Oodatavad tulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Areneb koolide ja õpetajaskonna väärtusarenduslik pädevus. • Õpetajaskond teab ja kasutab väärtusmetoodilist õppevara koolitunnis. • Koolide ja õpetajaskonna head kogemused ja praktikad on 	<p>Haridus-ja Teadusministeeriumi kinnitatud programm „Eesti ühiskonna väärtusarendus: 2009–2013” ja jätkuprogrammi „Eesti ühiskonna väärtusarendus: 2015–2020”;</p> <p>Eesti haridusstrateegia 2012-2020;</p> <p>Põhikooli RÕK, Gümnaasiumi RÕK</p>

<p>õpetajaskonna väärtuste teemalist dialoogi erinevate käitumisolukordade ja võimalike väärtuskonfliktide üle.</p> <p>1.2 Õpilaste mäng “Väärtuste avastajad”</p> <p>1.3 Õpilaste mäng “Väärtuste avastajad” lisakäsiraamat rände- ja pagulustemaatiliste lisasituatsioonidega.</p> <p>1.4 Tunnikavad väärtuskasvatusega tegelemiseks.</p>	<p>situatsioone, millega õpilased koolielus kokku puutuvad. Juhtumite sisend on kogutud koostöös Eesti Õpilasuühenduste Liiduga õpilaste endi käest. Mäng on suunatud arutlemisprotsessile, mille eesmärk on oma arvamuse kujundamine, sõnastamine ja argumenteerimine, puuduvad selles õiged ja valed vastused. Õpilased valivad eelistatud ja vähem eelistatud käitumisviiside vahel, kuid valikute sobivuse üle otsustab igaüks ise. Mäng toob argieluvalikud väärtuste tasandile, aidates lahti mõtestada iga valiku taga olevaid väärtusi. Selle kaudu soodustab mängimine iga õpilase isiklikku väärtusrefleksiooni ning aitab selgusele jõuda enesele olulistes väärtustes.</p> <p>http://www.eetika.ee/et/vaartusarendus/opilaste-mang-vaartuste-avastajad</p> <p>1.3 Õpilaste mängu “Väärtuste avastajad” lisakäsiraamat rände- ja pagulustemaatiliste lisasituatsioonidega.</p> <p>Õpilaste väärtusmängu “Väärtuste avastajad” lisakäsiraamat toetab õpetajaid rände- ja pagulustemaatiliste käsitlemisel. Sarnaselt 2012. aastal valminud mängule sisaldab see väärtuskonflikte, millele õpilased üheskoos lahendusi otsivad. Õpilastele mõeldud mängu “Väärtuste avastajad” rände- ja pagulustemaatiline käsiraamat valmis koostöös Eesti Pagulasabiga.</p> <p>1.4 Tunnikavad väärtuskasvatusega tegelemiseks</p> <p>2017. aasta jaanuarist on eetikakeskuse kodulehel saadaval näidistunnikavad, mis aitavad kaasa väärtuste käsitlemisele koolitunnis. Tunnikavad toetuvad riiklikus õppekavas väljatoodud alusväärtustele. Tunnikavad on diferentseeritud kolme kooliastme (I, II, III) jaoks ning õpetajatel on võimalik lisada keskkonda enda poolt tehtud tunnikavasid.</p> <p>2. Koolipere väärtuskasvatuse koolitused.</p> <p>Tartu Ülikooli eetikakeskus pakub kooliperedele ühepäevase</p>	<p>levinud koostöövõrgustiku sees ja veebis.</p>	
---	--	--	--

<p>2. Koolipere väärtuskasvatuse koolitused.</p> <p>Tartu Ülikooli eetikakeskuse koolitajate koolitus tervele kooliperele, mille eesmärgiks on ühine väärtusrefleksioon.</p> <p>3. Koolitused väärtuskasvatustlike lisapädevuste andmiseks.</p>	<p>väärtuskasvatuse koolitust, mis koosneb väärtustega tegelemise teoreetilistest ja praktilistest alustest, väärtuskonflikte kirjeldavate mängusituatsioonide lahendamisest ning ühisest väärtusrefleksioonist. Koolipere koolitusi viivad läbi eetikakeskuse väärtuskasvatuse koolitajad, kes eesmärgistavad koolituse koostöös kooli juhtkonnaga. Koolitusel osalejad saavad koolitusel osalemise eest Tartu Ülikooli koolitustõendi.</p> <p>Koolipere koolituse osad:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Väärtusselitus: millised on kooli ja meeskonnaliikmete väärtused ning kuidas koolikeskkonnas väärtusi kujundada? 2. Väärtuste mängu mängimine: õpetajatele mõeldud “Väärtuste mäng”, milles lahendatakse väärtuskonfliktidele toetuvaid juhtumeid. 3. Tagasiside ja refleksioon meeskonnaliikmete poolt. <p>3. Koolitused väärtuskasvatustlike lisapädevuste andmiseks.</p> <p>Tartu Ülikooli eetikakeskus pakub õpetajatele erinevaid koolitusi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Õpilaste väärtuste mängu koolitused. <p>Õpilaste väärtuste mängu koolituse eesmärgiks on õpetajatel väärtuskasvatustlike pädevuse arendamine. Koolituspäeva jooksul õpib õpetaja, kuidas juhtida väärtusarutelusid klassiruumis. Lisaks sellele õpib õpetaja eetikakeskuse õpilastele mõeldud väärtusmängu kasutamist ning 2016. aastal toimuvatelt koolitustelt saab enda kooliperele kaasa kaks mängukomplekti.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Rände- ja pagulustemaatilise lisapädevuse koolitused. <p>TÜ eetikakeskus pakub koos partneritega Eesti Pagulasabist, MTÜ Mondost ja Haridus-ja Teadusministeeriumist õpetajatele ja kooliperele mõeldud koolitust, mille eesmärgiks on õpetajaskonna toetamine nende teemade käsitlemisel koolitunnis. Lisaks koolituse</p>		
---	---	--	--

<p>4. Väärtusmetoodilised väljaanded koolidele.</p>	<p>informeerivale osale (ministeeriumi, koolijuhi, metoodikute ja pagulastega tegeleva organisatsiooni vaade), pakub koolitust õpetajale võimalust harjutada lisakäsiraamatus leiduvaid situatsioone ning 2016. aastal toimuvatelt koolitustelt võimaluse viia lisakäsiraamat endaga koolitusele kaasa kooliperele kasutamiseks.</p> <p>3. Õpetajate koostöövõrgustiku koolitused.</p> <p>TÜ eetikakeskuse koolitusel käinud õpetajate koostöövõrgustiku koolitused õpilaste mängu omavate koolide õpetajatele toimuvad kaks korda aastas. Nendel koolitustel jagatakse kovisiooni teel parimaid praktikaid väärtuste teemaga tegelemiseks ning pakkuda võrgustiku liikmetele lisaks uusi oskusi (mängujuhtumite loomine, mänguosade mitmekülgne kasutamine jne), mida koolitunnis kasutada.</p> <p>4. Koolitused õpetajate väärtuskasvatuseliku pädevuse tõstmiseks.</p> <p>TÜ eetikakeskus pakub õpetajatele tellimuskoolitust, mille raames käsitletakse õpetaja rolli väärtuskasvatuse tegevuse elluviimiseks, samuti saadakse ülevaade erinevatest õppemeetoditest, mida väärtuskasvatuseks eesmärgil kasutada.</p> <p>4. Väärtusmetoodilised väljaanded koolidele.</p> <p>Tartu Ülikooli eetikakeskus on aastate jooksul avaldanud mitmeid väärtusmetoodilisi väljaandeid, mille eesmärgiks on koolide ja õpetajaskonna väärtuskasvatuseliku pädevuse tõstmine. Need raamatud on kättesaadavad kõigile huvilistele.</p> <p>Hea kooli käsiraamat (2016)</p> <p>Kuidas oma lastele väärtusi õpetada. Linda ja Richard Eyre (2014)</p> <p>Lühinäidendid. Väärtuskasvatuse abivahend koolidele (2012)</p>		
--	--	--	--

<p>5. Väärtuskasvatuse konverents ja avalikkusele suunatud tegevused.</p>	<p>Väärtusarenduse analüüs - miks ja kuidas? (2011)</p> <p>Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik (2009)</p> <p>Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis (2009)</p> <p>Väärtused koolieelses eas: väärtuskasvatus lasteaias (2010, 2. trükk 2014)</p> <p>Väärtuskasvatus õpetajakoolituses. Olga Schihalejev (2011)</p> <p>Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus (2013)</p> <p>Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses – miks ja kuidas? (2012)</p> <p>http://www.eetika.ee/et/valjaanded/raamatud</p> <p>5. Väärtuskasvatuse konverents.</p> <p>Iga aasta detsembri alguses toimub väärtuskasvatuse konverents, et võimaldada haridusega seotud eri osapooltel koos lahti mõtestada väärtusarenduse ja väärtuskasvatuse sõlmküsimusi. Igal aastal valime selleks ühe konkreetse väärtuse, mida koos partneritega mõtestada.</p> <p>Inspiratsiooni saamiseks ja headest praktikatest õppimiseks tutvustame igal aastal ka ühe välisriigi kogemust. Toimunud konverentside raames on seni tutvunud Soome, Taani, Šoti, Norra, Kanada ning Inglismaa kogemustega väärtuskasvatusega tegelemisel.</p> <p>http://www.eetika.ee/et/vaartusarendus/vaartuskasvatuse-konverents</p>		
--	--	--	--

7.3 Vaikuseminutid

PROGRAMMI NIMI: VAIKUSEMINUTID			
Programmi arendaja: MTÜ Vaikuseminutid Programmi koordinaator Eestis: MTÜ Vaikuseminutid Peamised teoreetilised alused: Vaikuseminutite nime alla koondatud harjutused kuuluvad positiivse psühholoogia valdkonda, mille sihiks on häirete ravimise asemel muuta tavalist elu rohkem rahulolu pakkuvaks (Compton 2005). Analoogetid tähelepanu ja meelerahu harjutusi on juba pikaajaliselt kasutatud erinevates pedagoogilistes lähenemistes, psühhoterapia koolkondades, nii läänelikes kui idamaistes kultuuritraditsioonides ja mitmesugustes haridusprogrammides (olulisimana mindfulness-liikumise eri mudelid, vt nt http://www.mindfulschools.org/about-mindfulness/research/).			
SISEND	KOMPONENDID	VÄLJUNDID JA TULEMUSED	SEOSD RIIKLIKE DOKUMENTIDEGA
1. Koolitused õpetajatele 1.1 Kaheosaline baasoskuste õpe "Vaikuseminutite baaskoolitus"	1. Koolitused õpetajatele 1.1 Kaheosaline baasoskuste õpe "Vaikuseminutite baaskoolitus" - Esimese koolituspäeva fookus on keskendumis- ja märkamisvõime treenimisel. - Kohtumiste vahele jääb kuu või rohkem, et õpitud harjutusi katsetada: o lastega tundides (etteantud skriptid ja audioharjutused + modereeritud kogemustevahetus foorumis) o enese heaolu toetajana (tekstilised juhendid ja audioharjutused + modereeritud kogemustevahetus	Oodatavad tulemused: • lapsed on harjutuste kasutamise tulemusena rahulikumad, suudavad paremini keskenduda, püsivamad, tunnis tähelepanelikumad, õhkkond on rahulikum. • lapsed on üksteise suhtes tähelepanelikumad, empaatilisemad, tasakaalukamad, kontrollivad paremini käitumist ja emotsioone, tulevad pingelistes olukordades paremini toime • laste vahel on vähem konflikte Õpetajad tajuvad Vaikuseminutite	Eesti haridusstrateegia 2012-2020: - õpetaja roll on toetada õppija kujunemist ennastjuhtivaks õppijaks - iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetava, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendava õpikäsituse praktiline rakendumine - iseseisev toimetulek muudatustega keskkonnas, määramatuse ja ebaõnnestumistega - vastutuse võtmine oma arengu ja valikute eest - luua keskkond, kus pööratakse tähelepanu iga õppija arengule ja potentsiaali väljaarendamisele (sh vähem stressi ja kooliväsimust) Põhikooli RÕK, Gümnaasiumi RÕK - enesemääratluspädevus - sotsiaalne pädevus - väärtuspädevus - õpipädevus

<p>1.2 Baaskoolituse jätkupäev "Teadlikkus ja tasakaalukus suhetesse"</p> <p>2. Asutuse tugiprogramm "Vaikuseminutite kool" ja "Vaikuseminutite lasteaed"</p>	<p>foorumis)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Teisel koolituspäeval saab vahepealse kogemuse najal minna edasi enesejuhtimist toetavate harjutuste juurde. <p>1.2 Baaskoolituse jätkupäev "Teadlikkus ja tasakaalukus suhetesse"</p> <p>Sotsiaalsele ja emotsionaalsele kompetentsile keskenduv koolitus, mis eeldab Vaikuseminutite baaskoolituse läbimist ning kannab seal omandatud baasoskused üle heade suhete loomise ja hoidmise valdkonda.</p> <p>2. Asutuse tugiprogramm "Vaikuseminutite kool" ja "Vaikuseminutite lasteaed"</p> <p>Vähemalt aasta pikkune tugiprogramm toetab süsteemselt enesekohased oskuste arengut terves organisatsioonis (nii lastel kui õpetajatel)</p> <p>Olulisimad komponendid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vaikuseminutite baaskoolitus + tugikohtumine - 8-nädalane süvaõpe (asutuse sisesele tugiisikule ja motiveeritud õpetajatele) - asutuse sisese tugiisiku väljaõpe (2 koolituspäeva ja supervisioonid) - Baaskoolituse jätkupäev 	<p>harjutuste positiivset mõju õppetööle (üle 90% vastanutest), laste meeleolule (üle 80% vastanutest) ja suhetele (üle 75% vastanutest).</p> <p>Asutuse tugiprogrammi sihiks on süsteemne tugi, mille tulemusena</p> <ul style="list-style-type: none"> • võimendub positiivne mõju laste keskendumisvõimele, emotsionaalsele heaolule ning väheneb konfliktus (harjutuste järjepidev kasutamine saab süsteemselt toetatud ja organisatsiooni tasandil väärtustatud) • paranevad õpetajate enesekohased oskused (sh stressi ja ülekoormusega toimetulek), mis väljendub nt õpetajate enesetõhususe kasvus • paraneb organisatsiooni suhtekliima, sh koostöö ja rahulolu näitajad. <p>Vaikuseminutite digiplatvormi</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ettevõtlikkuspädevus - "Põhikool/gümnaasium korraldab õppe, mis kaitseb ning edendab õpilaste vaimset ja füüsilist tervist." <p>Haridus-ja Teadusministeeriumi kinnitatud programm „Eesti ühiskonna väärtusarendus: 2015–2020”;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eesmärk: toetada õpetajate jt hariduse osapoolte väärtuspädevuse arengut, toetada haridus- ja noorsootööasutuste tööd süsteemse väärtusarenduse ning arengu- ja koostöökeskse õpikäsituse juurutamisel praktikasse. - Väärtuskasvatuse läbiviimist toetavad võimalused isiksuse arengu toetamiseks, sotsiaalse ja emotsionaalse kompetentsuse kujundamine, koostöise õhkkonna loomine nii haridusasutuse sees (kolleegide, aga ka õpilaste ja õpetajate vahel) kui ka lapsevanematega. <p><u>Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - prioriteet: "Laste ja noorte kehalise ja vaimse tervise ning sotsiaalse arengu edendamine." - eesmärk: "Laste ja noorte suremus ja psüühika- ning käitumishäirete esmahaigestumus on vähenenud ning noored annavad oma tervisele järjest positiivsema hinnangu."
--	--	--	---

<p>3. Abimaterjalid Vaikuseminutite rakendamiseks 3.1 Kirjalik tugimaterjal 3.2 Audioharjutused</p>	<p>+ tugikohtumine - nõustamised juhtkonnale ja tugiisikule - infopakett lapsevanematele jne /Programm on väljatöötamisel ja läheb piloteerimisele 2017 a jaanuarist/ 3. Abimaterjalid Vaikuseminutite rakendamiseks 3.1 Kirjalik tugimaterjal (68 lk), sisaldab 5 harjutuse juhendeid, soovitusi lastele tutvustamiseks ja läbiviimiseks, vastuseid korduma kippuvatele küsimustele, õpetajate kogemusi jne 3.2 Audioharjutused on hetkel üleval kodulehel, kuid arendamisel on Vaikuseminutite digiplatvorm, mis võimaldab tõhusamalt (sh läbi nutivahendite) toetada nii õpilasi, õpetajaid kui lapsevanemaid.</p>	<p>väljaarendamise tulemuseks on praktiline vahend, mille abil saab tõhusamalt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • viia praktilised enesejuhtimise oskused lasteni ja kodudesse • parandada koostööd õpetajate ja lapsevanemate vahel, toetades nii erivajadustega lapsi kui ka kõiki teisi, kes puutuvad kokku meeleolu häiretega ja keskendumisraskustega • toetada koostöise õpetajate kogukonna teket 	<p>Vaimse tervise strateegia 2016-2025</p> <ul style="list-style-type: none"> - kõik alaeesmärgid laste ja noorte vaimse tervise edendamise valdkonnas.
--	---	--	--

7.4 SA Kiusamisvaba Kool - KiVa

PROGRAMMI NIMI: KiVa kiusamisvastane programm Programmi arendaja: Turu Ülikool, Soome (Prof. Salmivalli & Prof. Poskiparta). Programmi koordinaator Eestis: SA Kiusamisvaba Kool, www.kivaprogram.net/estonia Peamised teoreetilised alused: kooliterviklik, ennetuste aluseks on kiusamisega seotud rollide teooria, sekkumismudelite aluseks on Pikase ühise mure meetod, Maines & Robinsoni mittesüüdistav käsitus, Olweuse meetod.			
SISEND	KOMPONENDID	VÄLJUNDID JA TULEMUSED	SEOSED RIIKLIKE DOKUMENTIDEGA
<p>1) <u>Kooli personali koolitus</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Baaskoolitus KiVa tiimile veebikoolitus 2 korda aastas kogemuspäevad, 4 korda aastas grupinõustamise võimalus <p>2) <u>Metoodiline materjal klassijuhatajatele:</u> (käsiraamatud, esitlused, videod, arvutimängud, veebitugi)</p> <p>3) <u>Tugimaterjal lapsevanematele</u> (veebis ja trükituna)</p> <p>4) <u>Infomaterjalid ja korrapidaja õpetajate vestid</u> kogu koolile</p> <p>5) <u>Iga-aastane kooli olukorra hindamine</u>, tagasiside koolile</p> <p>6) üle-Eestiline <u>tugivõrgustik KiVa koolidele</u></p>	<p>Universaalsed:</p> <p>1) <u>Personali kaasamine:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Õppeaasta avakoosolek personalile, õpilastele Sisekoolitused Plakatid, uudiskirjad, infomaterjalid Korrapidaja-õpetajate KiVa vestid <p>2) <u>Õpilaste arendamine:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> KiVa-tunnid 1.-6. kl. KiVa e-õppemängud 1.-6. kl <p>3) <u>Lapsevanematega koostöö:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> „Tagasi kooli“ õhtu lapsevanematele Tugimaterjal lapsevanematele veebis (KiVa miniõpik) <p>Juhtumipõhised:</p> <p>1) Vastanduv või mittevastanduv juhtumi lahendamise mudel</p> <p>2) Juhtumite dokumenteerimine</p> <p>3) Koostöö lapsevanematega</p> <p>Hindamine: Iga õppeaasta lõpus õpilasküsitlus 1.-6. kl õpilastele, koolipõhine tagasiside.</p>	<p>Lastele*:</p> <ul style="list-style-type: none"> Väheneb kiusamine ja ohvriks olemine pea kõigi kiusamise vormide lõikes. Vähenedamine jätkub läbi aastate. Väheneb õpilaste ärevus ja depressiivsus, koolist väljalangevus. Suureneb kooli meeldimine ja õpihuvi, valmisolek ohvrit kaitsta ja kiusamist peatada, usk õpetaja abisse, suhtekliima kaaslastega paraneb. <p>Lapsevanematele: Suurem teadlikkus kiusamise teemast ja abistamise võimalustest, suurem usaldus kooli suhtes kiusamise vastu astumisel.</p> <p>Personalile: Paremad teadmised ja oskused kiusamise ennetamisel ja lõpetamisel, suurem tunnetatud enesetõhusus selles vallas.</p> <p>* Tõestatud programmi mõju-uuringutega: http://www.kivaprogram.net/evidence-of-effectiveness</p>	<p>PRÕK – KiVa toetab järgmiste pädevuste ja õpitulemuste saavutamist:</p> <p><u>Üldpädevused:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> väärtuspädevus sotsiaalne pädevus suhtlemispädevus ettevõtluspädevus <p><u>Läbivad teemad:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> kodanikualgatus ja ettevõtlikkus kultuuriline identiteet teabekeskond tervis ja ohutus väärtused ja kõlblus <p>Toetab <u>inimeseõpetuse</u> oodatavate õpitulemuste saavutamist I ja II kooliastmes</p> <p>Vägivalda ennetamise strateegia aastateks 2015-2020 ja selle rakenduskava. Eesti universaalse ennetuse kontseptsioon</p>

7.5 Lastekaitse Liit – programm Kiusamisest Vabaks!

PROGRAMMI NIMI: Kiusamisest vabaks!

Programmi arendaja: Save the Children Denmark ja The Mary Foundation (Taani kroonprintsess Mary Fond), Taani

Programmi koordinaator Eestis: MTÜ Lastekaitse Liit

Peamised teoreetilised alused: teooriad, millele toetudes programm on koostatud ja mille alusel kiusamise vähenemist oodatakse.

Programm tugineb:

1. L. Vögotski sotsiaal-konstruktivistlikule õpiteooriale, mis rõhutab sotsiaalse konteksti ja teiste inimeste kaasmõju osatähtsust õppimisele. Teooria keskne idee on seotud mõistega “lähima arengu tsoon”, mis tähistab oskusi ja võimeid, mis on lapsel kohe-kohe kujunemas, aga ei ole veel päris valmis.
2. J. Piaget` ja L. Kohlbergi moraalse arengu teooriale, mille kohaselt areneb indiviidi moraalne suunitlus enesekesksuselt vastastikuste huvide tunnustamise ning sotsiaalsele rühmale omaste reeglite ja kokkulepete suunas.
3. P. Caldarella ja K. Merelli positiivsete käitumisviiside taksonoomiale, mis iseloomustab konkreetseid laste sotsiaalseid oskusi: suhtlemine eakaaslastega; akadeemilised oskused; kuuletumine; kehtestamisoskused.

„Kiusamisest vabaks!“ keskendub kiusamise ennetamisele 3-10 aastaste laste seas - on kiusamist ennetav metoodika koolieelsetele lasteasutustele ja koolidele (põhikooli 1. aste) ning toetab laste sujuvat üleminekut lasteaiast kooli.

Metoodikakohane ennetustöö baseerub neljale põhiväärtusele, milleks on sallivus, hoolivus, julgus ja austus.

Programmil on kolm sihtgruppi:

- Lastega töötavad spetsialistid (kogu lasteaias ja kooli personal), keda innustatakse ja juhendatakse sallivust suurendavate sotsiaalsete käitumismudelite rajamisel. Kõik asutuse töötajad on eeskujudeks ja inspireerijateks.
- Lastevanemad, keda innustatakse programmi tegevusi toetama ja muudetakse otseste ettepanekutega nende tegevuste eest vastutavaks.
- Lapsed, keda innustatakse aktiivsemaks muutuma. Erilist tähelepanu pööratakse passiivsetele pealtvaatajatele, kes moodustavad tähtsa osa tõrjumismudelitest.

SISEND	KOMPONENDID	VÄLJUNDID TULEMUSED	JA	SEOSD DOKUMENTIDEGA	RIIKLIKE
„Kiusamisest vabaks!“ metoodikaga liitunud lasteasutused ja koolidel kujuneb ühine arusaam kiusamiskäitumise ennetamise ja sellesse sekkumise võimalustest.	Koolitused , mille eesmärgiks on tutvustada „Kiusamisest vabaks!“ metoodika pedagoogilis-psühholoogilisi aluseid ning õppematerjale. 2-päevasel põhikoolitusel ja 1-päevasel jätkukoolitusel osalevad lasteasutused ja	Metoodika järjepidev kasutamine aitab haridusasutuses tõendus põhiselt, süsteemselt ja mitmekülgset juurutada positiivset käitumiskulturi ning seeläbi		- Koolieelse lasteasutuse RÕK - Põhikooli RÕK - Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2015–2019 - Vägivalla ennetamise strateegia	

	<p>koolide meeskonnad (liitumiseks lasteaiast min 2 rühma meeskonnad ja juhtkonna liige, koolist min 3 klassi õpetajad ja juhtkonna liige; juhtkonna liikmest saab metoodika kontaktisik.</p> <p>Koolituse läbinud rühmameeskonnale ja klassiõpetajale kohver metoodiliste vahenditega: käsiraamatud ja töövahendid (sh: metoodika sümbolid-mängukarud Sõber Karu; vestluskaardid lastekoosolekutel kasutamiseks; arutelu-kaardid lapsevanemate ja asutuse töökoosolekutel kasutamiseks; nõuandevoldikud lastevanematele, plakatid, lasteaedadele lauluraamat koos cd-plaadiga.</p> <p>Arendamisel õpetajakoolituse täiendus-õppe õppekava (Tallinna Ülikool).</p>	<p>ennetada kiusamist.</p> <p>Metoodika rakendamine kajastub asutuste arengu- ja õppekavades.</p> <p>Programmi tulemusuuringute alusel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kahaneb kiusamise probleem metoodika järjepideva rakendamise järel nii õpetajate, lapsevanemate kui õpilaste vaatenurgast. - Sõber Karu on hästitoimiv metoodiline vahend, kelle vahendusel kinnistub väärtuspõhine mõtteviis laste käitumises. - Metoodika tagab õpetajale võimaluse ja oskuse siduda metoodiline arsenal igapäevategevuste ning riikliku õppekavaga. 	<p>2015-2020</p> <ul style="list-style-type: none"> - Laste ja pere arengukava 2012–2020 - Eesti elukestva õppe strateegia 2020, üldharidusprogramm
<p>Metoodikaga liitunud asutused on ühendatud piirkondlikesse (linn/linnaosa, maakond) võrgustikesse kogemuste vahetamiseks ja parimate praktikate tutvustamiseks.</p>	<p>Üle Eesti toimuvad metoodikakeskuste toel spetsialistidele, sh õpetajatele, piirkondlikud teabepäevad teadmiste ja parimate praktikate jagamiseks ning metoodika rakendamisega seotud küsimuste üle arutlemiseks ja motivatsiooni kogumiseks.</p>	<p>Luuakse ja hoitakse tihedat sidet õppeasutuste vahel üle Eesti. Õpetajad omandavad uusi teadmisi ja kogemusi metoodilise arsenaliga kasutamiseks õppekasvatustsentsis. Valdkondade ja siduserialade spetsialistid mõistavad kiusamist ennetavaid lahendusi praktilisel tasandil.</p>	

<p>Toimib innovatiivne võrgustikumudel, mis haarab lisaks õpetajatele mh ka piirkondlikke nõustamiskeskusi, kohalikke omavalitsusi, lasteaedade ja koolide hoolekogusid.</p>	<p>„Kiusamisest vabaks!“ meetodika efektiivseks rakendamiseks, sh loodud materjalide kättesaadavuse hõlbustamiseks on loodud veebikeskkond www.kiusamisestvabaks.ee suunitlustega nii spetsialistile, lapsevanemale kui lapsele, kommunikatsioon suunatav ka sotsiaalmeedia vahendusel.</p>	<p>MTÜ Lastekaitse Liidu töötajad, meetodikat rakendavad spetsialistid, sh õpetajad, uurijad ja koolitajad jagavad ideid ja tutvustavad veebikeskkonnas oma tegevust, suureneb info ja materjalide kättesaadavus.</p>	
<p>Võimalus saada osa meetodika rahvusvahelises kompetentsikeskuses loodud arendustest, panustada rahvusvahelisse teavitustegevusse, luua koostöökontakte.</p>	<p>Programmi kodulehekülje ja teabepäevade vahendusel saavad nii spetsialistid, sh õpetajad, kui lapsevanemad osa programmi arendustest ning omavad võimalust mõtete ja praktikate jagamiseks, sh rahvusvaheliselt.</p>	<p>Info ja loodud materjalide kättesaadavus suurendab ühtset teadlikkust.</p>	
<p>Võimalus osaleda programmi uuringutegevuses tõenduspõhise andmestiku kogumiseks, uuringutulemusi jälgida, saada osa tulemuste alusel arendatud ja rikastatud materjalidest.</p>	<p>Uuringu- ja arendustegevus toimub koostöös Tallinna Ülikooli ning rahvusvahelise meetodika kompetentsikeskusega Taanis.</p>	<p>Võimalus teha programmi tulemuslikkusest järeldusi, tõsta teadlikkust ning välja töötada täiendavaid materjale ja täiustada meetodikat.</p>	

7.6 Tervisearenduse Instituut – käitumisoskuste mäng VEPA

PROGRAMMI NIMI: Käitumisoskuste mäng VEPA

Programmi arendaja: *Paxis Institute, USA*

Programmi koordinaator Eestis: *Tervise Arengu Instituut*

Peamised teoreetilised alused: *teooriad, millele toetudes programm on koostatud ja mille alusel kiusamise vähenemist oodatakse.*

VEPA loogika mudel lähtub toetava keskkonna raamistikust (*Framework of nurturing environments, Biglan, Flay, Embry, & Sandler, 2012*). Keskkondasid, mis soodustavad inimese arengut ja ennetavad vaimse tervise probleemide teket, kirjeldatakse raamistikus toetavate keskkondadena. Toetavaid keskkondi iseloomustavad 4 põhimõtet: kahjulike sündmuste vähendamine, prosotsiaalse käitumise (sh eneseregulatsioon) soodustamine, probleemkäitumise ennetamine ja piiramine ning psühholoogilise paindlikkuse (sh enesejuhtimisvõime) soodustamine.

VEPA programm toetub lisaks ennetusteaduste teooriatele ja mudelitele, sh:

- riski- ja kaitsetegurite mudel, mille järgi riskifaktorid suurendavad ning kaitsefaktorid omakorda vähendavad probleemkäitumise tekkimise ja süvenemise tõenäosust;
- sotsiaalse arengu teooria (Hawkins & Weis, 1985), mille järgi noored loovad suhteid riskivalt käituvate noortega, kui (1) neil on olnud vähe võimalusi positiivseteks suheteks nii perekonnas kui koolis, (2) neil on madalam personaalne või akadeemiline võimekus, mis viiks positiivsete suhete loomiseni, (3) perekonna ja kooliga seotud on kogetud pigem negatiivsetena;
- ökoloogiline süsteemiteooria (Brofenbrenner, 1981) toob samuti välja keskkonna mõju inimese käitumisele ning näeb lapse probleemkäitumist kui reaktsiooni teatud sotsiaalsele kontekstile;
- sotsiaalse õppimise teooria (Bandura, 1986), mille järgi lapsed õpivad läbi jäljendamise ja eeskujude ning mis toob välja, et tõhus sekkumine õpetab lastele läbi mudeldamise, kuidas saavutada eesmärgid (nt saada õpetaja tähelepanu) ilma probleemkäitumiseta.
- probleemkäitumise teooria (Jessor & Jessor, 1983), mille järgi on inimese käitumine tema ja teda ümbritseva keskkonna (perekond, kool, sõbrad) vahelise interaktsiooni tulem.

Kuna VEPA programmi eesmärgiks on vähendada mitmeid erinevaid riskifaktoreid (sh impulsiivne ja agressiivne käitumine, vähene tunnustus koolis, kõrge tähelepanu probleemkäitumistele, tõrjutus koolis jne) ning suurendada mitmeid kaitsefaktoreid (nt kooli kuuluvustunne, kooliga kohanemine, eneseregulatsioonivõime), annab VEPA rakendamine tulemusi mitmes valdkonnas (sh suurenenud prosotsiaalne käitumine, paranenud vaimne tervis, parem edasijõudmine koolis jne) ning vähendab pikemas perspektiivis noorte õigusrikkumist, uimastite tarvitamist ja koolist välja langemist, kuna need kõik riskikäitumised on seotud varases eas ilmnunud käitumisraskustega (Patterson, DeBaryshe, & Ramsey, 1989).

SISEND	KOMPONENDID	VÄLJUNDID JA TULEMUSED	SEOSSED RIIKLIKE DOKUMENTIDEGA
Koolitus: kõik õpetajad läbivad kahepäevase õpetajakoolituse ja osalevad ühepäevasel	VEPA raames:	Pikaaegsed teadusuuringud on näidanud, et VEPA rakendamine:	Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020;

<p>õpetajate kogemuste vahetusel ühe õppeaasta jooksul.</p> <p>Materjalid: kõik õpetajad saavad metoodika rakendamiseks vajalikud materjalid.</p> <p>Mentorlus: õpetajat toetab ühe õppeaasta vältel mentor, kes regulaarselt (iga 2-3 nädala järel) külastab õpetajat klassis (vaatleb metoodika rakendamist klassis) ning nõustab teda elektrooniliselt ja/või telefoni teel vastavalt õpetaja vajadustele.</p> <p>Kellele: programm on suunatud põhikooli I kooliastmele (klassid 1-3).</p> <p>Metoodika rakendamine: metoodikat rakendatakse tavapärase õppetöö raames, igapäevaselt ning see ei nõua lisa-aega.</p> <p>Osalemine ja metoodika rakendamine on koolidele tasuta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - luuakse ühine visioon klassi eesmärkide sõnastamiseks; - mängitakse meeskonnamängu mitu korda päevas õpilaste eneseregulatsiooni- ning koostööoskuste arendamiseks; - kasutatakse tõendus põhiseid märguandeid enesekontrolli- ning koostööoskuste arendamiseks ning negatiivse tähelepanu vähendamiseks probleemkäitumistele; - kasutatakse töövahendeid, mis aitavad tõhusamalt klassiruumi hallata ning positiivset käitumist tunnustada. 	<ul style="list-style-type: none"> - ennetab ja vähendab õpilaste käitumisprobleeme, k.a. aktiivsus- ja tähelepanuhäireid; - vähendab vägivaldset ja agressiivset käitumist; - vähendab koolikiusamise esinemist ja tõrjutust; - vähendab tugiteenuste kasutamist ning vajadust suunata õpilasi käitumis- või õpiraskustega lastele mõeldud klassi; - vähendab tõenäosust depressiooni tekkeks ning ennetab suitsidaalset käitumist; - ennetab tubakatoodete ja uimastite tarvitamist; - vähendab alaealiste õigusrikkumisi ja kuritegelikku käitumist; - parandab õpiedukust ning akadeemilisi saavutusi, k.a. keskkooli lõpetamise ja ülikooli astumise tõenäosust. 	<ul style="list-style-type: none"> - Laste ja perede arengukava 2012–2020; - Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika valge raamat; - Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 jne.
---	---	---	--

7.7 Eesti Õpilasesinduste Liit – Salliv Kool

PROGRAMMI NIMI: Salliv Kool Programmi arendaja: Eesti Õpilasesinduste Liit, Eesti Programmi koordinaator Eestis: Eesti Õpilasesinduste Liit koostöös Lastekaitse Liiduga ja MTÜ Foorumteatriga Peamised teoreetilised alused: HBSC (Health Behavior in School-aged Children) 2013/14 uuring; Bakalaureusetöö “Foorumteater jõustamismeetodina”, Tallinn 2013			
SISEND	KOMPONENDID	VÄLJUNDID JA TULEMUSED	SEOSED RIIKLIKE DOKUMENTIDEGA
<p>Eesmärgiks on tõstatada taas koolikiusamise temaatika, keskendudes mitte niivõrd füüsilisele vägivallele, vaid ideaalse koolikeskkonna loomisele. Soovime teadvustada õpilastele, et parima hariduse saab koolis, kus valitseb harmooniline tasakaal.</p> <p>Projekt Salliv Kool toetab oma tegevuses nii koole kui ka noorsootöösutusi läbi selle, et me loome pildi sallivast koolikeskkonnast, suuname õpilasi ning koolitöötajaid seda koolides ellu viima ja pakume uudseid võimalusi koolitundide sisustamisel.</p>	<p>1) Sotsiaalsed eksperimendid „Kas julged vahele astuda?” on suunatud koolinoortele ja nende eesmärgiks on koguda materjale ning teha eeltööd üle-Eestilise sallivuspäeva korraldamisele. Antud eksperimendid kajastavad täpselt, millised on suurimad koolikiusamisprobleemid või nende avaldumise vormid. Eksperimendi idee on näha noorte kui ka üldse inimeste reaktsiooni erinevatele kiusamisjuhtumitele. Samuti integreerub üks professionaalne noor nädalaks teise kooli ning vahendab enda kogemust uues koolis läbi videopäeviku.</p> <p>2) Sallivuspäev on terve projekti kulminatsioon ja selle raames toimuvad igas maakonnas foorumlauad. Sallivuspäeva jaoks oleme välja töötanud foorumlaua kontseptsiooni, kus igal õpilasel on vabadus rääkida oma mõtetest. Aktiivse aruteluga püüame selgitada välja eri inimeste suhtumise, väljavaate ning arusaama ideaalsest koolikeskkonnast, samuti soovime kaardistada igas piirkonnas esinevad spetsiifilised probleemid ja olukorrad, et kohalikud õpilasesindajad oskaksid neid märgata ning lahendada.</p>	<p>1) Sallivuse nivoo tõus</p> <p>2) Aktiivne kiusamisteema tõstatus ja sellega tegelemine läbi kohalike projektide</p> <p>3) Salliv Kool meetodi edukus koolitundides</p>	<p>Põhikooli RÕK</p> <p>Gümnaasiumi RÕK</p> <p>Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020</p> <p>Programm „Turvaline kool” tegevuskava aastateks 2009–2011</p> <p>ÜRO lapse õiguste konventsioon</p> <p>Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010–2014</p> <p>Laste ja perede arengukava 2012–2020</p> <p>Eesti elukestva õppe strateegia 2020,</p>

	<p>3) Noortesõbralik veebikeskkond, kuhu on koondatud erinevad materjalid, kiusatavate kogemused, töölehed ning interaktiivsed tegevused, mida saaksid kasutada õpetajad (inimeseõpetuse või klassijuhataja) tundides. Lisaks on veebilehte võimalik edaspidi kasutada noorsootöötajatel, et suunata noori iseseisvale infootsingule. Veebikeskkonda kogume kokku kõik meedias levivad postitused või teated, mis kannavad endas hastagi #mapolepoksikott. Antud märke võivad noored lisada isikliku kiusamisloo, toetusavalduse või ükskõik millise sõnumi juurde, mida tahetakse edastada.</p> <p>4) Kohalikud projektiteostused</p> <p>Foorumlaudade järelkajana on kavas toetada iga maakonna aktiivsemate noorte ideid, et alata diskussiooni sallivuse teemadel ning viia läbi juba konkreetsemaid tegevusi sallivama kooli loomisel.</p> <p>5) Foorumteater</p> <p>Foorumteater on osalusteater, mis ajendab õppima ja leidma lahendusi erinevatele probleemidele. Foorumteatris saab inimene harjutada, kuidas tulla toime igapäevaelus tekkivate olukordadega, mis tulenevad suhetest ja suhtlemisest. Eesmärgiks on taaselustada igapäevased koolikiusamise juhtumid ning anda publikule võimalus leida võimalikud lahendused.</p>		<p>üldharidusprogramm</p>
--	--	--	---------------------------

Lisa 1 Kiusamisennetuse programmide rakendamise kulukus haridusasutusele

2016. aasta hinnastuse alusel.

	Sõber Karu lasteaias (5 lasteaeda, igast 2 rühma)	Sõber Karu koolis (7 kooli, igast 3 klassi)	KiVa (1 kool/ 140 õpl)	TOR E (6 kooli)	Väärtuskasvatus (1 kool/ 30 in/ 140 õpl)		Vepa (20 kooli)	Vaikuseminutid (33 kooli, lasteaeda)
Koolitaja tasu	875	875	500	3680	665	1330	500	1575
Koolitaja transport	100	100	0	200	100	100	0	100
Koolitus-materjalid	100	100	100	600	0	0	0	100
Koolituste läbiviimine (majutus-ruumirent)	300	300	0	3990	0	0	200	0
Toitlustus	525	525	0	0	0	0	800	0
Metoodiline materjal	2120	4047	1200	0	0	0	1200	5860
Uuringu kulu	0	0	0	0	0	0	0	20000
Tööriistad	0	0	100	180	0	0	0	0
Supervisioonid	0	1120	300	0	0	0	19600	180
Litsentsi-tasud	0	0	280	0	0	0	3000	0
Stardikulud KOKKU	4020	7067	2480	8650	765	1430	25300	25860
Toetusteta maksumus ühe asutuse kohta	804	1009	2080	1442	765	1430	1265	1955
2016.aastal maksab asutus	212	0*	280	329	765	1430	0**	980***
Jätkutegevused käigus hoidmiseks ühes aastas	125	125	300	720	90€/h	90€/h	1000	126,45 €/h
ühele asutusele	25	18		120		0	50	632,25

*- kuni 30.04. 2016

** - kuni juuni 2021

*** - Baaskoolitus kuni 26 õpetajale. Süvakoolitus astutusesisesele tugisikule 595 eurot.

Arvestuse aluseks on ühe kooli õpilaste mediaanarv (2015. aasta seisuga 140). Programmide rahastamise mudel on olnud programmi erinev, sh on kaasatud sotsiaalse suunitlusega fondid, erinevad ministriumid ja eraannetused. Haridusasutuse makstava summa suurus sõltub konkreetse programmi täiendavast toetusest aga ka väljaõppe põhimõtetest ja programmi pakkuja käimasolevatest arendustest.

Rahastamise põhimõtted tuleb liikumise osapooltega ühtlustada, et tagada lõppkasutajale ühtlasem ja kulupõhisem hinnastus hiljemalt kontseptsiooniperioodi lõppedes. Kulumudeli kokkuleppimiseni tuleb lõppkasutaja jaoks ostuotsuse tegemist soodustava hinna hoidmiseks jätkata senist, iga programmi arengufaasi arvestavat ja mitmest allikast rahastamise mudelit.

Lisa 2 Programmide eesmärgid aastaks 2020

Programm	Eesmärk aastaks 2020
Kiusamisvaba Kooli (KiVa) programm	<ul style="list-style-type: none"> - metoodika on kohandatud ja sobilik Eesti oludele (sh rakendatav nii eesti kui vene keeles - metoodika on kõigis programmikoolides rakendamisel¹⁸ - kõigis programmikoolides mõju-uuringus positiivne trend nii ohvrite kui kiusajate vähenemisel - kõigis programmikoolides on metoodika kasutusel kiusamisjuhtumite lahendamisel - on välja kujunenud üleriigiline programmikoolide tugisikute, koolitajate ja nõustajate võrgustik - metoodika koolitus on osa õpetajate ja lasteasutuste tugipersonali taseme- ja täiendõppesest
VEPA Käitumisoskuste Mäng	<ul style="list-style-type: none"> - metoodika on kohandatud ja sobilik Eesti oludele - 200 rakendavat õpetajat (eesti ja vene keeles) - 80 rakendavat kooli - 50 mentorit (regionaalne kattuvus igas KOVis) - koostöös Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooliga on metoodika integreeritud õpetajate ja koolijuhtide õppesse
Salliv kool (Eesti Õpilasesinduste Liit)	<ul style="list-style-type: none"> - kättesaadav ning kasutuskõlblik õppematerjal - foorumteatrietendusi on toimunud 200-s koolis - sallivuspäeva peetakse igas maakonnas
MTÜ NÜ TORE	<ul style="list-style-type: none"> - tugiõpilastegevusega on liitunud vähemalt 96 kooli - tugiõpilastegevuse metoodika on uuendatud ja kohandatud ka vene keelde
MTÜ Lastekaitse Liit Kiusamisest vaba lasteaed ja kool (metoodika „Kiusamisest vabaks!“)	<ul style="list-style-type: none"> - metoodika on kohandatud ja sobilik Eesti oludele (sh rakendatav nii eesti kui vene keeles) - kõigis lasteaedades rakendamisel - 2/3 koolidest rakendamisel - rakendatav laste huvitegevustes - üleriigiline metoodikakeskuste, koolitajate ja nõustajate võrgustik - integreeritud lastehoidudes, -aedades ja koolides õpetajate ja õpetajaid abistavate töötajate taseme- ja täiendõppesse

¹⁸ KiVa koolide arv erakapitali kaasrahastusega aastal 2020 kuni 60 kooli (kuus kuni seitse kooli aastas), laienemine kiiremas tempos sõltub erarahastuse kaasamise võimekusest ja ka liikumise liikmetega kokkulepitud eesmärgist ja riikliku kiusuennetuskontseptsiooni loodavast taustsüsteemist

<p>MTÜ Vaikuseminutid</p>	<ul style="list-style-type: none"> - metoodika on täielikult kohandatud Eesti õpetajate vajadustele (sh rakendatav ka vene keeles) - on välja kujunenud üleriigiline tugiisikute, koolitajate ja nõustajate võrgustik - kõigis pilootasutustes mõju-uuringus positiivne trend vaimse heaolu ja stressiga toimetuleku kasvamisel - metoodika on integreeritud õpetajate ja lasteasutuste tugipersonali taseme- ja täiendõppesse - rakendatav laste huvitegevuses ja lastevanemate toetamisel
<p>Tartu Ülikooli Eetikakeskuse väärtuskasvatusprogramm</p>	<ul style="list-style-type: none"> - kõikides koolides ja lasteaedades toimub teadlikul väärtuskasvatusel tuginev õppe- ja kasvatustöö - kõikidele koolidele ja lasteaedadele on Eetikaveebi kaudu kättesaadavaks tehtud väärtuskasvatuse teemalised meetodilised käsiraamatud

Lisa 3 Liikumise liikmete tegevuskava

(Esialgne tegevuskava kajastab aasta lõikes tegevusi ja nende toimumise aega kalendriaastas. Tegevused on aastati identsed ning nende toimumisaega aasta sees võib mõjutada liitunud koolide arvu tõus.)

Programm	Tegevused	Sihtgrupp	Aeg
Kiusamisvaba Haridustee liikumine	teavituskampaania - algab uus kooliaasta, kuidas olla kiusuvaba lasteaed või kool, kuidas saab liituda programmidega	lapsevanemad, haridusasutused	sügis kooliaasta algul, kevad kooliaasta lõpp
	sotsiaalreklaami-kampaania - igäüks meist saab kiusamise peatada	ühiskond	november
	kogemustevahetamise ja kovisoonipäev	liikumise liikmed	suvi
VEPA Käitumis-oskuste Mäng	koolitus metoodikat rakendavatele õpetajatele (nii eestikeelsetele koolidele)	I kooliastme õpetajad, kooli juhtkonna esindaja ja tugipersonal	kooliaasta alguses
	refleksioonipäev metoodikat rakendavatele õpetajatele	metoodikat rakendavad õpetajad	kooliaasta keskel
	mentorite koolitus	metoodika rakendamist toetavad superviisorid	iga teine kevad (2017, -19, -21).
	hindamistegevus	rakendavad õpetajad ja klass	baastasemel sügis, lõpptasemel kevad
Salliv kool (EÕEL, Lastekaitse Liit ja MTÜ Foorumteater)	foorumteatri-etendused kasvatamiseks praktilist lähenemist kiusamisele	õpilased, õpetajad	kevad
	foorumlauad arendamiseks aktiivset arutelu erinevate osapoolte vahel	õpilased, õpetajad, eksperdid (inimesed, kes töötavad lastega seotud aladel)	kevad

	jätkutegevusena koolitused ning töötoad, et suurendada aktiivsust maakonnasiseste tegevuste algatamisel ja läbiviimisel	õpilased	sügis
	sotsiaalsed eksperimendid uurimaks õpilaste kui ka õpetajate üldist hoiakut kiusamisele	õpilane, õpetaja	jooksvalt
	üle-eestiline sallivuspäev	õpilased, õpetajad,	12. mai
MTÜ NÜ TORE	TORE põhikoolituse korraldamine	tugiõpilastegevusega liituvate koolide meeskonnad (2 juhendajat ja 3 õpilast 6.-9.klassist)	kooliaasta jooksul alustatakse 4 põhikoolitusega (kokku 24 uut kooli)
	TORE juhendajate supervisioonid	TORE juhendajad	oktoober ja märts
	TORE suvekool	tugiõpilased ja juhendajad	august
MTÜ Lastekaitse Liit Kiusamisest vaba lasteaed ja kool (metoodika „Kiusamisest vabaks!“)	koolitused metoodikat rakendama asuvatele lasteaia- ja koolimeeskondadele (nii eesti- kui vene keeles) - põhikoolitus (2 päeva) - jätkukoolitus (1 päev) 10x lasteaiaid, 6x koolid läbinutele met. materjal (kohver ja karud)	lasteaedade ja koolide meeskonnad (lasteaia 2 rühma meeskond ja juhtkonna liige), koolist 3 klassi õpetajad ja juhtkonna liige	jaanuar-juuni august-detsember
	nõustamine metoodika põhikoolituse läbinud koolide meeskondadele	metoodikat rakendavad koolimeeskonnad	august-detsember
	koolitusseminarid metoodika kontaktisikutele,	kontaktisikud maakonadest, koolitajad, nõustajad	jaanuar-juuni august-detsember

	koolitajatele ja nõustajatele, koolitajate supervisioonid		
	metoodika teabepäevad maakondades, ca 10	metoodikat rakendavad ja sellest huvitatud spetsialistid, lapsevanemad	jaanuar-detsember
	kommunikatsioon ja arendus siseriiklikus ja rahvusvahelises metoodika võrgustikus	spetsialistid, avalikkus lapsevanemad	jaanuar-detsember
SA Kiusamisvaba Kool	programmikoolide tuumiktiimid ehk KiVa tiimid ja juhtkonna - põhikoolitus (2 päeva)	programmikoolide KiVa tiimid (igast koolist 3-4 inimest) ja juhtkonna liikmed (1-2 inimest)	märts - mai august-september
	koolitajate programmikoolitus	KiVa programmikoolitajad	veebuar (Soomes, Turu Ülikoolis)
	lastevanemate info-ja teabeüritus "Tagasi kooli päev"	programmikoolide lapsevanemad	august-september
	kogu koolipersonali KiVa kooliks saamise teavitussyritus	programmikoolide pedagoogiline ja tugipersonal	august-september
	nõustamine programmikoolituse läbinud KiVa tiimidele	KiVa tiimide liikmed	august-detsember
	veebikoolitus klassiõpetajatele	programmikoolide klassiõpetajad	jaanuar-juuni august-detsember
	metoodika programmikoolide tugiisikutele, tugiisikute supervisioonid	programmikoolide tugiisikud	jaanuar-juuni august-detsember
	regionaalsed kogemuspäevad (vähemalt 2 x aastas)	programmikoolide õpetajad, KiVa tiimide liikmed, juhtkonna liikmed	jaanuar-detsember

	kommunikatsioonitöö (teemapakkumised ajakirjanikele, kuine uudiskiri & oma infovoog sotsiaalmeedias)	programmikoolide töötajad, lapsevanemad, haridus- ja kasvatussemasid kajastavad ajakirjanikud	jaanuar-detsember
	iga-aastane mõju-uuring	programmikoolide õpilased	esimesel programmiaastal alguse augustis, mõju-uuring mais, teisel programmiaastal iga maikuu
MTÜ Vaikuse-minutid	avalikud teenused ja teavitustöö (käsiraamat, audiotugi, sotsiaalmeedia, avalik meedia, koduleht, e-nõustamine, osalemine avalikel sündmustel)	kõik asutused, lapsevanemad avalikkus	pidev
	vaikuseminutite baaskoolitus (hetkel 1 + 1 päeva; varsti lisandub 3. päev)	lasteaiad, koolid, noorsootöötajad jt spetsialistid	pidev v.a. juuli
	asutusepõhine jätkutegevus (kohtumised õpetajate ja eestvedajatega, hooajakoolid asutuste kokku toomiseks)	lasteaiad, koolid jt lastega seotud asutused	pidev v.a. juuli
	süvaõpe asutuse sisestele tugiisikutele ja Vaikuseminutite koolitajatele	asutuste töötajad Vaikuseminutite koolitajad	kevad ja sügis + hooajakoolid
	teadus- ja arendustegevus (püsiv tagasiside kogumine ja teenuste	asutused, meeskond,	pidev kuni 2017. lõpuni.

	arendamine; 1x aastas mõjuhinnang; rahvusvahelisele Blueprints Programmi nõuetele vastav uuring)	avalikkus, toetajad, teadlased	
Tartu Ülikooli Eetikakeskuse väärtuskasvatusprogramm	Hea Kooli mudeli arendamine	Õpetajad, Kooli- ja lasteaiajuhid Õpilased	Jätkuprogramm kestab kuni 2020

Lisa 4 Liikumise Kiusamisvaba Haridustee liikmete lühitutvustus ja kontaktandmed

Tartu Ülikooli eetikakeskus tegeleb eetika ja väärtuste temaga nii teadus- ja õppetöö raames kui ka laiemalt, pidades silmas Eesti ühiskonda ja selle arengut. TÜ eetikakeskus pakub mitmesuguseid võimalusi selleks, et haridusasutus saaks astuda esimesi samme teadliku väärtusarenduse elluviimise poole või leida toetust ja julgustust juba ettevõetud tee jätkamisel.

www.eetika.ee, Telefon: 737 5427, E-post: eeetika@eetika.ee

Alates 2010.aastast veab MTÜ Lastekaitse Liit Taani eeskujul Eestis metoodikat „**Kiusamisest vabaks!**“. Metoodikat pakutakse lasteaedadele ja algkoolile ning seda kasutavad meeskonnad on läbinud nii põhi- kui ka jätkukoolitused ning saanud metoodilised vahendid. Ennetustöö baseerub neljale põhiväärtusele, milleks on sallivus, hoolivus, julgus ja austus. Loodud on võrgustik maakonna haridusspetsialistidest ning mudellasteaedadest ja –koolidest, kes kaasavad piirkondlike teabepäevade kaudu tervet kogukonda. „Kiusamisest vabaks!“ keskendub kiusamise ennetamisele 3-10 aastaste laste seas, olles seehulgas ainus kiusamist ennetav metoodika koolieelsetele lasteasutustele, mis toetab ühtlasi laste sujuvat üleminekut lasteaiast kooli.

www.kiusamisestvabaks.ee

SA Kiusamisvaba Kool (KiVa) pakub 2013.aastast Eestis maailmas tunnustust saanud ja Soomes Turu Ülikoolis 1.–6.klassidele loodud Kiusamisvaba Kooli (KiVa) programmi, mis põhineb teaduslikul uurimistööl ja praktilisel kogemusel. Praeguseks on metoodika jõudnud 36 kooli.

KiVa programm on unikaalne ja kooliterviklik, sisaldades väärtuspõhiseid ennetustegevusi, juhtumite lahendamise tööriistu ning mõju hindamise uuringut.

www.kivaprogram.net/estonia

TORE tugiõpilastegevus jõudis Eestisse projektipõhise liikumisena 1996.aastal Soomest ning 2000.aastal loodi liikumise koordineerimiseks noorteühing MTÜ NÜ Tugiõpilaste Oma Ring Eestis. Tugiõpilastegevus on Soome Mannerheimi liidu tugiõpilaste liikumise eeskujul loodud programm põhikooli III astmele. Tugiõpilased on sõbraks ja kaaslasteks eakaaslastele. Nad kannavad ja levitavad inimsõbralikku, õppimist ja õpetamist soodustavat, suhtlusjulgust ja -oskust arendavat, vaimset ja füüsilist vägivalda taunivat, üksteist toetavat ja erinevusi sallivat ning koostööle orienteeritud mõtteviisi.

www.tore.ee

Vaikuseminutitega liitunud õpetajad teevad lastega lühikesi *mindfulness*-tüüpi tähelepanu ning meelerahu harjutusi. Harjutustel on tugev positiivne mõju enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste arengule. Õpitu ja harjutatu aitab lapsel kasvada loomulikult viisil rõõmsakas ja enastjuhtivaks õppijaks. See tähendab inimeseks, kes suudab märgata enda sees ja ümberringi toimuvat - jäädes seejuures heasoovlikuks, rahulikuks ja keskendunuks. Kuna Vaikuseminutite kui positiivsel psühholoogial põhineva sekkumise mõte on ehitada ülesse inimeste sisemisi tugevusi, siis on sellisel lähenemisel üldennetuslik mõju väga erinevas kontekstis (riskikäitumine, vaimse tervise probleemid sh sõltuvushaigused, sotsiaalne tõrjutus, anti-sotsiaalne käitumine jne). Vaikuseminutiteid saavad teha kõik inimesed alates 4. eluaastast.

Tänaseks on vaikuseminutid jõudnud enam kui 5%ni eagrupperi kuuluvatest lastest ja noortest.

<http://www.vaikuseminutid.ee>

Käitumisoskuste Mäng VEPA on klassis rakendatav sekkumisprogramm, mis ennetab käitumisprobleemide teket ja süvenemist. VEPA metoodika koosneb töövahenditest ja põhimõtetest, mille rakendamine suurendab õpilaste oskusi oma käitumise kontrollimiseks. Metoodika eesmärk on positiivse ja õppimisele suunatud õhkkonna loomine klassis ning õpilaste positiivse käitumise tunnustamine. Mäng edendab prosotsiaalset käitumist (läbi hea käitumise defineerimise ja

süsteemilise tunnustamise ning läbi meeskondade moodustamise, kus korda rikkuvad ja mitterikkuvad lapsed peavad tulemuste saavutamiseks omavahel koostööd tegema) ning vähendab korrarikkumisi klassis. Metoodikat kasutatakse õpitegevusi läbiviies, rakendamine ei eelda õpetajalt tunniväliseid lisategevusi.

VEPA mängu viiakse kuni 2021.aastani läbi Euroopa Sotsiaalfondi 2014–2020 vahenditest meetmest "Riskikäitumise ennetamine, riskis olevate perede toetamine ning turvalise elukeskkonna arendamine".

Salliv Kool on Eesti Õpilasesinduste Liidu, Lastekaitse Liidu ja MTÜ Foorumteatri ühine algatus kujundamaks tolerantsemat koolikeskkonda. Ettevõtmise eesmärk on keskenduda ideaalse koolikeskkonna loomisele ja mitte niivõrd kiusamisele kui füüsilisele vägivaldale. Algatusega soovitakse teadvustada õpilastele, et parima hariduse saab koolis, kus valitseb harmooniline tasakaal ja kus ei kiusata. Projekt hõlmab kõiki koolisüsteemi osapooli (õpilased, õpetajad jne) ja teavitus- ning harimistööd tehakse läbi praktiliste väljundite nagu foorumteater, foorumlauad, sotsiaalsed eksperimendid, veebilehe ja meedia vahendusel leviv info. Projekt käivitus 2016.aasta märtsis ning on üle-eestiline.

www.sallivkool.ee

Liikumise tegevust toetavad õiguskantsleri kantselei ja lasteombudsmani institutsioon <http://lasteombudsman.ee/koolikiusamine/kiusamine.html> ning haridus- ja teadusministeerium <https://hm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus/kooliturvalisus>.

Irene Käosaar
üldharidusosakonna juhataja